LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS ARCHEOLOGIJA

VIDURAMŽIŲ SENKAPIAI

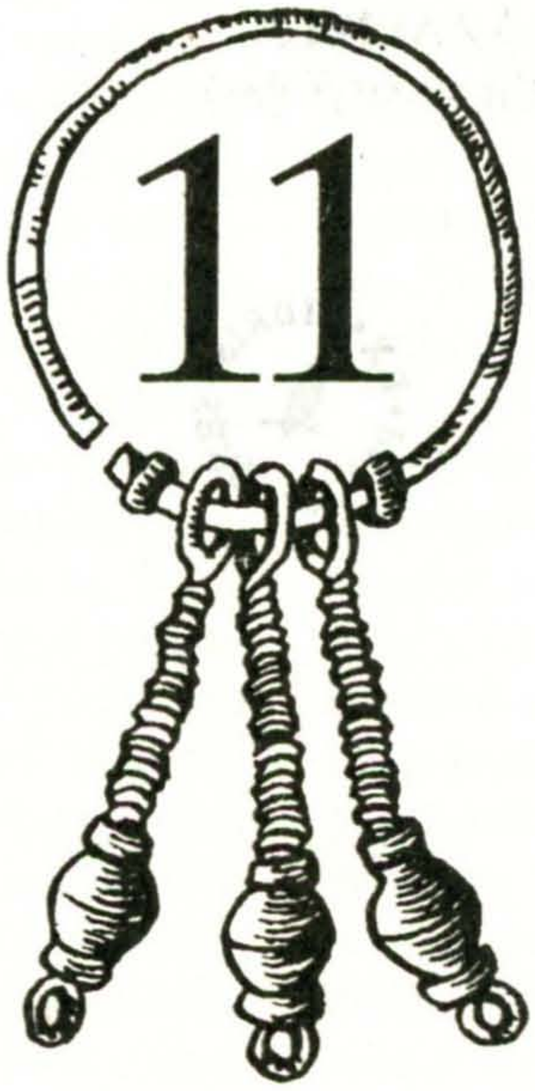

DIEMEDIS
LEIDYKLA
VILNIUS 1995

UDK 902(474.5)
Li 227

Leidyklos vyr. redaktorius DANAS KAUKĖNAS
Techninis redaktorius RIMANTAS GURKLYS
Stilistė ALDONA PAULAUSKIENĖ
Korektorės BRONĖ STAŠKŪNAITĖ
ANTANINA BANELYTĖ
VIRGINIJA JURGELEVIČIŪTĖ

Redakcinė kolegija:
Dr. VYTAUTAS KAZAKEVIČIUS
Habil. dr. VYTAUTAS URBANAVIČIUS
Dr. GINTAUTAS ZABIELA
(ats. redaktorius ir sudarytojas)

ISSN - 02 - 07 - 8694
IS BN 9986 - 23 - 015 - 2

ŠEIMYNIŠKĖLIŲ SENKAPIS

GINTAUTAS ZABIELA

Iki 1990 metų Šeimyniškėlių senkapis buvo pats neaiškiausias Anykščių rajono archeologijos paminklas. Žmogaus ir gamtos veikla didžiąja dalimi sunaikino įdomų viduramžių senkapį, o išlikusi jo dalis pasislėpė ir pasimetė užaugusiame miške. 1990 m. autoriaus vykdyti žvalgomieji Šeimyniškėlių senkapio tyrinėjimai sugrąžino jį archeologijos mokslui, kuris pastarąjį senkapį žinojo nuo 1910 m. čia vykdytų J.Basanavičiaus tyrinėjimų. Kuklus šio straipsnio tikslas - paskelbti visą iki dabar žinomą medžiagą apie senkapį. Svarbiausia yra J.Basanavičiaus tyrinėjimo medžiaga. Šeimyniškėlių senkapis buvo vienas iš pirmųjų plačiau tyrinėtų viduramžių senkapių Lietuvoje. Iki tol daugiau kapų tebuvo iškasta tik Alovėje (Alytaus raj., 1888 m. E.Volteris ištyrė virš 50 kapų) bei Kraštuose (Anykščių raj., 1910 m. J.Basanavičius ištyrė 30 kapų), tačiau abiejų senkapių medžiaga liko neskelbta (šioje knygoje R.Akavickas publikuoja Kraštų (Svėdasų, Taurakalnio) senkapio tyrinėjimo duomenis).

Senkapis yra 950 m į pietryčius nuo Šventosios ir Elmos santakos, 650 m į rytus nuo Šventosios upės kairiojo kranto, 530 m į rytus nuo Šeimyniškėlių kaimo kapinių, 400 m į pietvakarius nuo Šeimyniškėlių piliakalnio, 170 m į šiaurės vakarus nuo plento Anykščiai-Rokiškis (1 pav.). Jis apima apie 80x60 m dydžio kiek pailgą vakarų-rytų kryptimi beveik lygiu paviršiumi pušyno plotą, esantį bevardžio nedidelio miško pietvakariniame pakraštyje (2 pav.). Vakariniame senkapio pakraštyje iškyla iki 1 m aukščio šio amžiaus pirmojoje pusėje supustyta kopa, besitęsianti šiaurės-pietų kryptimi. Senkapio teritoriją kerta keli gruntiniai keliai (3 pav.).

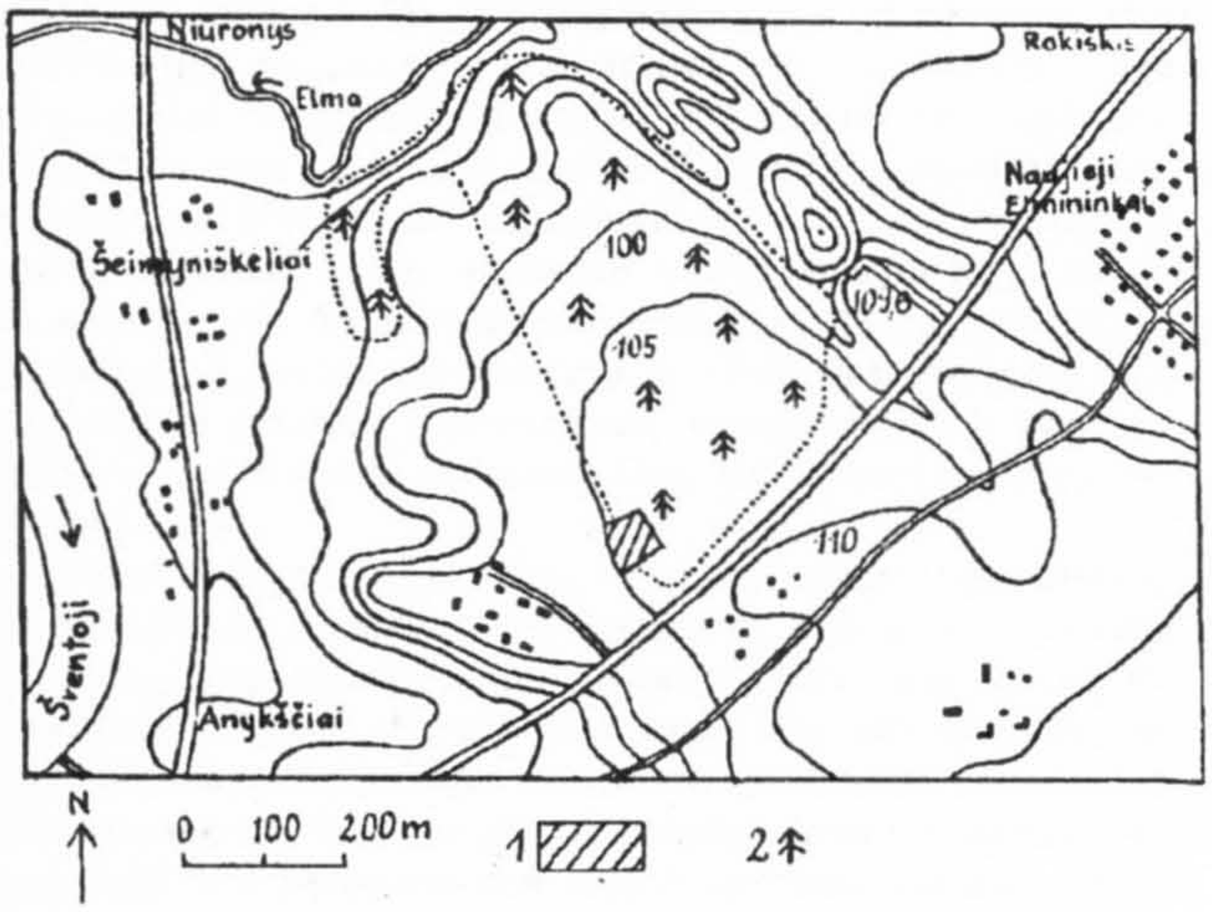

1 pav. Senkapio situacijos planas: 1 - senkapis, 2 - miškas

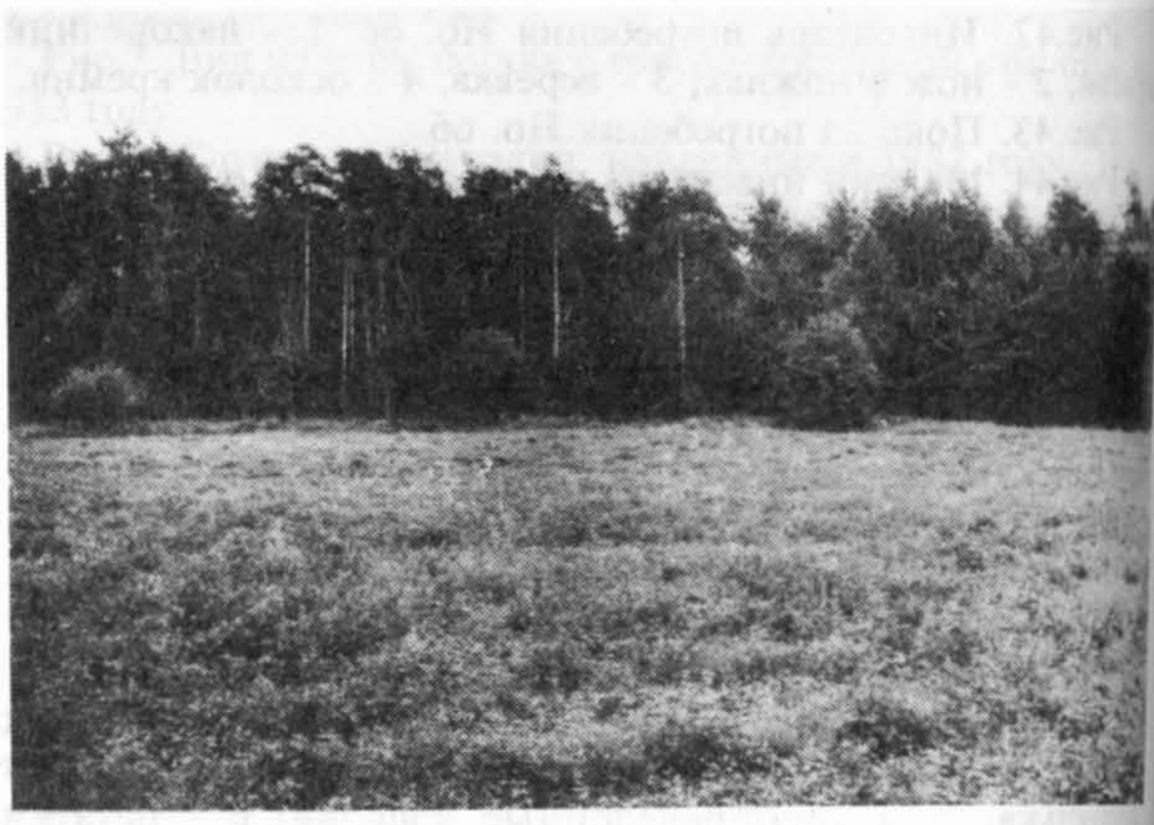

2 pav. Senkapio vieta iš V pusės

Senkapio paviršiaus absoliutus aukštis virš jūros lygio 107-109 metrai.

Senkapis nuo seno žinomas "Kapanicų" vardu. Jau nuo XIX a. jis buvo pustomas vėjo bei ardomas. 1897 m. čia buvo rastas geležinis įmovinis ietigalis (4 pav.), dabar saugomas Anykščių A.Baranausko ir A.Vienuolio-Žukausko memorialiniame muziejuje (toliau - AM) (inv. Nr. 6478). F.Pokrovskiui atsiųstoje anketoje apie Anykščių apylinkių senienas nurodyta, kad prie Mažųjų Semeniškių (Šeimyniškių) kaimo, 3 varstai į šiaurės rytus nuo Anykščių "randa žmonių kaulų su molinių indų gabalais" (VUBRS F35-155. P. 2). Šių radinių XIX a. pabaigoje buvo gausiai randama. Jos pagrindu F.Pokrovskis nurodo, kad "prie Mažųjų Šeimyniškių kaimo Šventosios krante dideliame kiekyje sutinkami žmonių kaulai kartu su molinių indų šukėmis" (Покровский Ф.В. 1899. С. 105).

1910 metų liepos 8-13 dienomis Anykščiuose viešėjo J.Basanavičius. Kaip jis nurodo savo autobiografijoje, "9 d. perkasinėjau Šeimyniškėlių kapines ant kalno, radau kelias kaukoles, dažniausiai be jokių įkapių, nes kapinės XV-XVIII šimtmečio... Kitą liepos 11 d. dar kasinėjau Šeimyniškėlių kapines" (Basanavičius J. 1936. P. 120). Per šias dvi dienas J.Basanavičius ištyrė 26 kapus. Išliko trumpas tyrinėjimų dienoraštis (LLTI. F2-92. P. 50-70) su nuoroda "vieta Kapanicai. Šeimyniškėliai. Pas Anykščius 3 var"(stai) (Ten pat. P. 50). Visa surinkta medžiaga pateko į Lietuvių Mokslo Draugijos rinkinius. Dabartiniu metu archeologiniai radiniai saugomi Nacionaliniame Lietuvos valstybės ir kultūros istorijos muziejuje (toliau -NLVKIM) (inv. Nr. AR85:1-50 ir neinv.), antropologinė medžiaga (1 sveika kaukolė ir kitų 2 fragmentai) - Vilniaus universiteto

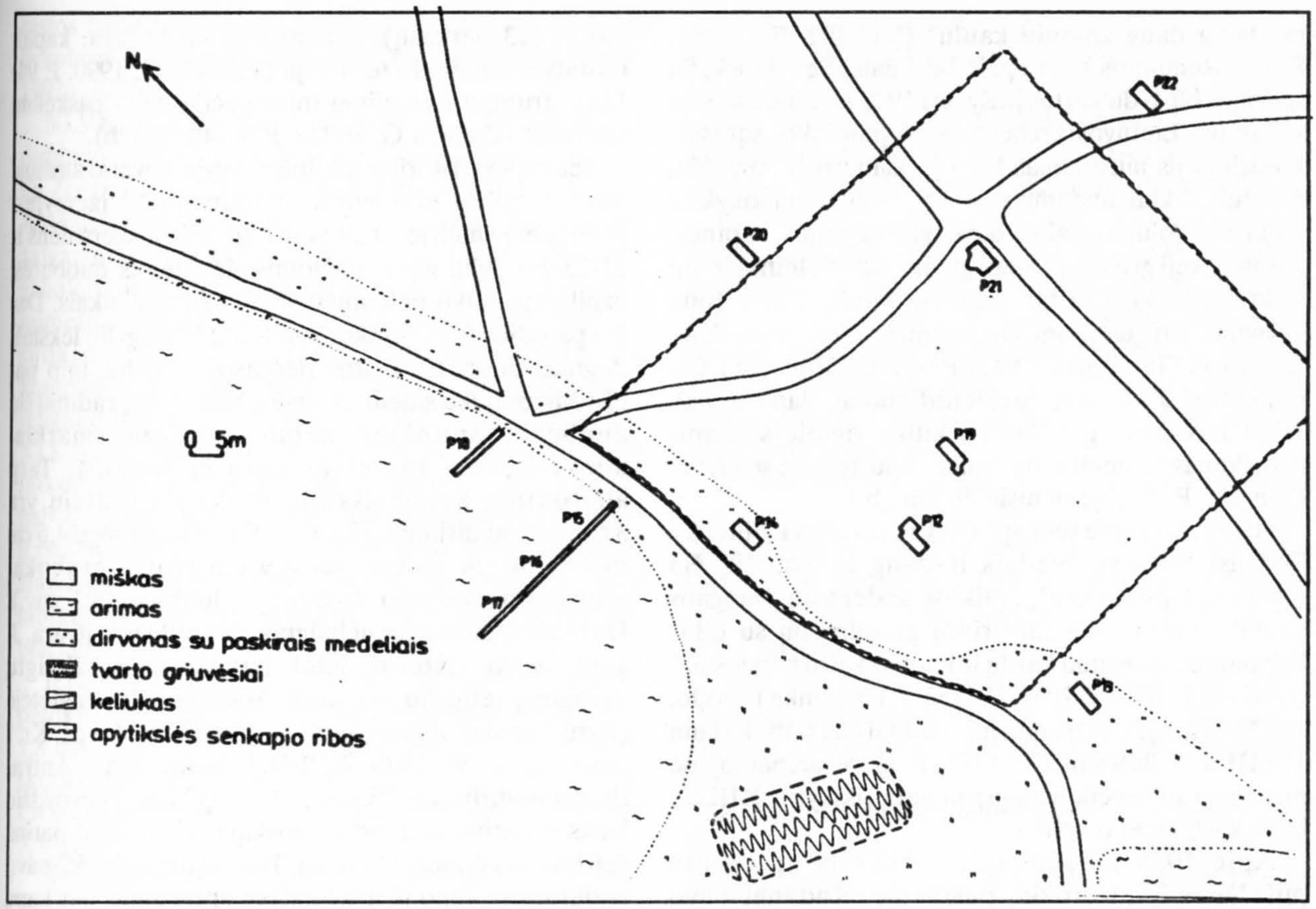

3 pav. Senkapio planas

4 pav. Geležinis ietigalis

Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedroje (inv. Nr. 320-321) (Česnys G. 1985. P. 157-158). Visa ši medžiaga be tikslesnių metrikų.

Naujų žinių apie Šeimyniškėlių senkapį yra iš 1925 metų. Tuomet Anykščių vidurinės mokyklos moksleiviai Volupio kalnelyje, vadovaujant mokytojui, atkasė 2 kapus, o "kitoje kalnelio vietoje užtikta didelio ugniakuro vieta" (Vismata J. 1925). Anykščių moksleivių duomenimis, "nemažas smėlio plotas apklotas žmonių kaulais. Toje vietoje randama senovinių pinigų, grandinėlių, žiedų, ir kaimiečiai pasakoja, kad čia buvęs kažkoks mūšis" (Elisonas J. 1925. P. 314). Apie šį laiką Anykščių vidurinės mokyklos 1b kurso mokinys Vladas Karvelis P.Tarasenkai parašė laišką, kur senkapis aprašytas kiek plačiau. "Jos randasi į vasaros rytus nuo Anykščių miestelio ir už 1,5 km. Kapinės apima 3 ha žemės sklypą ir yra nedirbama vieta, nes grynas smiltynas. Tose kapinėse randama žmogaus kaulų ir įvairių senovės papuošalų, ypač lietui palijus. Į tas kapines (eina) Anykščių vidurinė mokykla ir vis randa kokių nors pažibų" (NBRS F 57-154. P. 1-2). Apie tą patį laiką P.Tarasenkos sudarytame Lietuvos piliakalnių sąraše senkapis nurodomas kaip vieta, "kur

randama daug žmonių kaulų" (VUBRS F 72-881. P. 73). Remiantis skirtingais šaltiniais, Šeimyniškėlių senkapis buvo du kartus įrašytas į 1928 m. P.Tarasenkos sudarytus Lietuvos archeologinių paminklų sąrašus. Pradžioje jis nurodomas kaip priklausantis Anykščių miestui. "2 klm. atstumu nuo An., vidurinės mokyklos mokinių Volupio kalne buvo kasinėjamos kapinės. Atrasti dveji griaučiai: vieni gulėjo aukštielninki ir ant jų krūtinės buvo rastas geležinis kirvis, o prie šono kalavijas, kiti gulėjo ant šono veidu į rytus ir jokių daiktų nerasta (Tarasenka P. 1928. P. 94, Anykščių m., c.). Čia remiamasi J.Vismata (neidentifikuotas slapyvardis). Pagal F.Pokrovskį, J.Elisoną kitoje vietoje senkapis nurodomas Semeniškėlių "lauke, išpustytame smėlyne" (Ten pat. P. 231, Semeniškėlių km., b.).

Naujų žinių apie senkapį 1938 m. suteikia P.Būtėnas. "Buvusi kova su švedais ir daug tūkstančių čia nukautųjų prilaidota", "taikosi apdegusių žmogaus kaulų", "aptinkama žalvarinių grandinėlių su odos liekanomis, geležinių kardų ir kitokių karių papuošalų" (Būtėnas P. 1938. P. 205). 1943 m. P.Tarasenka nurodo, kad "senkapyje rasti senoviniai daiktai gali būti skiriami V-XIII a." (Tarasenka P. 1943. P. 3). Ši archeologinė medžiaga su beveik nepagrįsta data (išskyrus XIII a.) buvo kartojama ir vėliau.

Apie 1939 m. senkapio teritorija apsodinta pušelėmis ir jo erozija pasibaigė. Kadangi buvo apželdintas žymiai didesnis už senkapį smėlyno plotas, augant miškui, žmonės užmiršo tikrąją senkapio vietą. Bene paskutinis senkapio teritoriją ir vietą 1960 m. tiksliai aprašė Debeikių vidurinės mokyklos mokytojas G.Pakalnis. Pagal jį, Kapanicose rasta "geležinių ir žalvarinių papuošalų - segių ir apyrankių, molinių indų šukių" (Pakalnis G. 1960).

1972 m. Šeimyniškėlių senkapis "su IX-XII a. degintiniais kapais" buvo įrašytas į archeologijos paminklų sąrašus (AR 96) (Lietuvos. 1973. P. 103). Niekuo neparemtą senkapio datą bus sugalvoję šio sąrašo sudarinėtojai. 1975 m. ir 1982 m. senkapį žvalgė MMT (Černiauskas M. 1975. P. 8; Balčiūnas J. 1982. P. 127-129), tačiau abu kartus buvo apžiūrėta miško dalis į pietus nuo Šeimyniškėlių piliakalnio, kur tikrovėje šio senkapio nėra (arčiau piliakalnio yra jo papėdės gyvenvietės liekanos). Vietos gyventojai pasakojo apie anksčiau senkapyje rastus žmonių griaučius su žiedais ant rankų, poterėliais, monetomis, sagomis bei kitokiais žalvariniais ir geležiniais dirbiniais. Senkapio tiksli vieta buvo nustatyta žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu pagal ankstesnių autorių (daugiausia G.Pakalnio) duomenis bei parodžius Šeimyniškėlių kaimo gyventojui Klemensui Juciui, g. 1914 m. Pagal jį, senkapyje buvo randama ir arklių kaulų. 1990 m. senkapyje ir teritorijose palei jį buvo ištirtas bendras 136,1 m² plotas (13 perkasų), surasti 8 XVI-XVIIIa. kapai, nustatyta paminklo teritorija (Zabiela G. 1990. P. 94-116). Trumpa tyrinėjimų informacija buvo paskelbta spaudoje (Zabiela G. 1992a. P. 41-43; 1992b).

Senkapio teritorijos pietinėje dalyje žalvario amžiuje buvo to laiko gyvenvietė. Perkasoje 12 įžemyje - geltoname smėlyje - rastos dvi 20-35 cm skersmens ir 21-25 cm gylio gana stačiomis sienelėmis duobutės, užpildytos pilku peleningu smėliu su angliukais. Dar dvi panašios 8-23 cm skersmens ir 2-7 cm gylio lėkštais dugnais duobutės rastos perkasoje 13. Jos taip pat užpildytos pilku smėliu su angliukais. Jokių radinių šių duobučių aplinkoje nebuvo, tačiau smarkiai mineralizuoti angliukai rodo jų senumą. Tarp atsitiktinių Šeimyniškėlių senkapio radinių yra 3 titnaginiai dirbiniai (5 pav.). Tai pilko titnago 4,6 cm ilgio, 2,4 cm pločio bei 0,9 cm storio grubokai apskaldytas ietigalio ruošinys - plunksna (5:1 pav.). Dirbinys greičiausiai nebaigtas, nes nulūžusi įtvara. Jį gana sunku datuoti. Kiek panašių, tik užbaigtų titnaginių ietigalių yra rasta Abuoros I gyvenvietėje (Rytų Latvija), datuojamoje II tūkstantmečio pr. Kr. I puse (Лозе И. 1979. С. 143.Таблица III). Antras titnaginis dirbinys (5:3 pav.) - tai 2,7x2,6x1,7 cm dydžio balkšva patina padengta nuoskala, kuri pagal patiną gali būti net iš mezolito laikų. Trečias titnagas (5:2 pav.) -viduramžių kapo įkapė (plačiau aprašomas ties kapų inventoriumi). Senkapio teritorija greičiausiai buvo gyvenama senajame žalvario amžiuje, nes 250 m į šiaurę

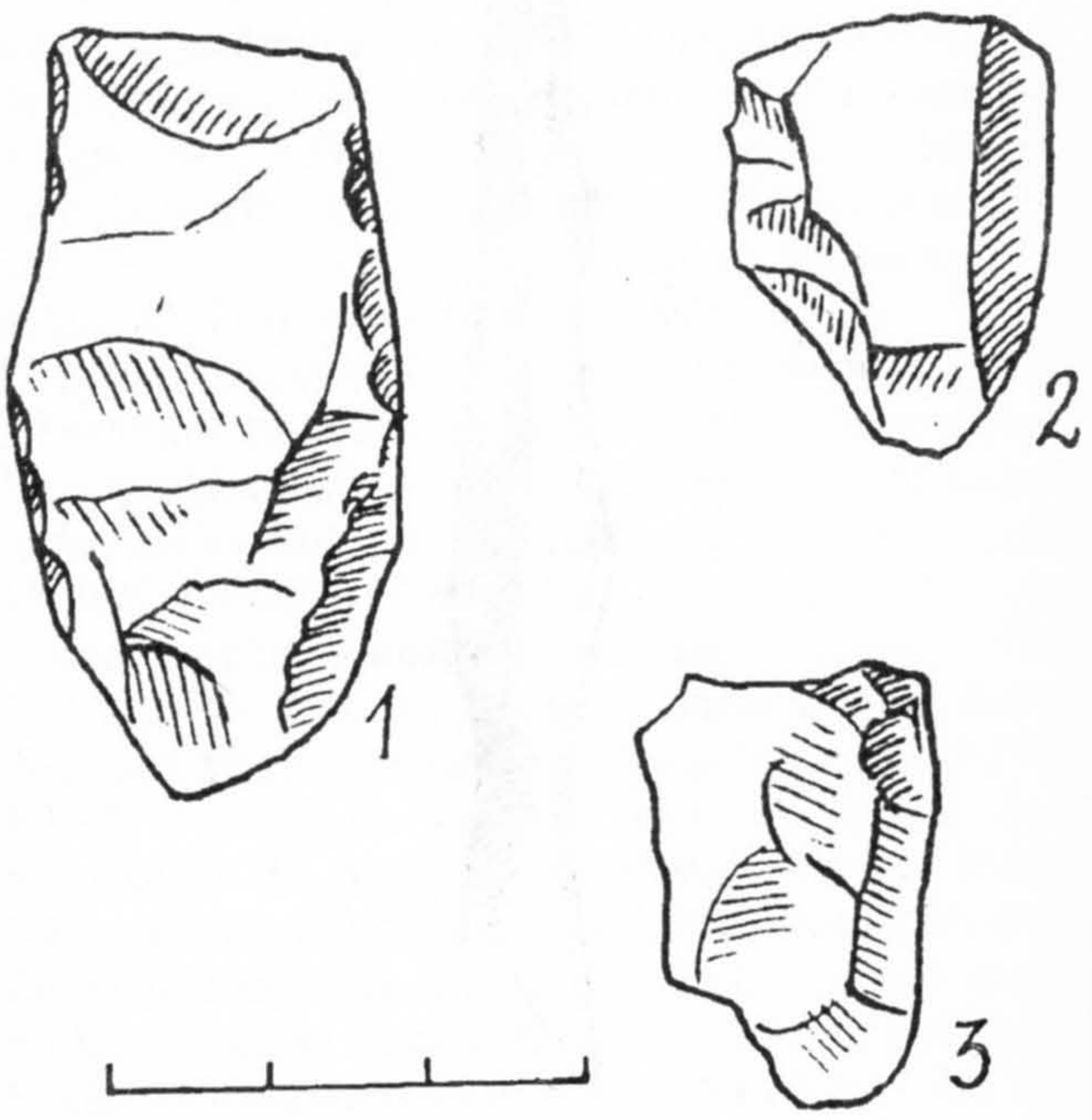

5 pav. Titnaginiai dirbiniai: 1 - ietigalio ruošinys, 2 - 3 - nuoskalos.

rastos žalvario amžiaus gyvenvietės liekanos su šiam laikotarpiui būdinga brūkšniuota keramika (Zabiela G. 1992a. P. 26).

NLVKIM šiuo metu saugomi 7 archeologiniai dirbiniai (AR 83:1-7), kurių metrikoje nurodyta, kad jie čia patekę iš V.Zahorskio rinkinių ir yra kilę iš Anykščių. Tai geležinis ietigalis, molinis verpstukas, žalvariniai antkaklės lankelis bei žiedas, audinio gabalėlis ir 2 stikliniai karoliukai (6 pav., piešinio numeriai atitinka inventoriaus numerius). Visi jie sudaro tipišką viduramžių senkapių dirbinių kompleksą, kilusį iš nedegintų kapų (medžio liekanos ietigalio įmovoje, audinys). Anykščių apylinkėse nuo XIX a. iki šių dienų težinomas tik vienintelis šio laikotarpio Šeimyniškėlių senkapis, kurį XIX a. pabaigoje intensyviai ardant tikriausiai paskiri radiniai ir pakliuvo į V.Zahorskio rinkinį. Deja, pilnai tą įrodyti šiandien nebeįmanoma, tačiau šie radiniai, kaip labiausiai tikėtinas senkapio palikimas, aptariami plačiau.

Ietigalis geležinis, įmovinis, trikampio formos plunksna, 11,9 cm ilgio. Jo plunksnos ilgis 6,8 cm, plotis 1,8 cm, storis 0,5 cm, smaigalio ilgis 5,6 cm, įmovos skersmuo apie 1,5 cm. Tokie ietigaliai labai būdingi Lietuvos viduramžių senkapiams, paprastai datuojami XV a.

Verpstukas molinis, cilindrinis, su trim briaunelėmis šone. Jo skersmuo 3,4 cm, aukštis 1,1 cm, skylės skersmuo 1 cm. Verpstukai tebėra labai netiksliai datuotų archeologinių dirbinių grupė. Šiam verpstukui artimiausios analogijos yra iš Kapitoniškių pilkapių (LAB. 1961. P. 406. Pav. 284:9) bei Kaukų piliakalnio (Kulikauskas P. 1982. Pav. 124:3,4). Nors paprastai jie datuojami VIII-XII a. (Ten pat. P. 50), Anykščių verpstuką reikėtų skirti XIII a.

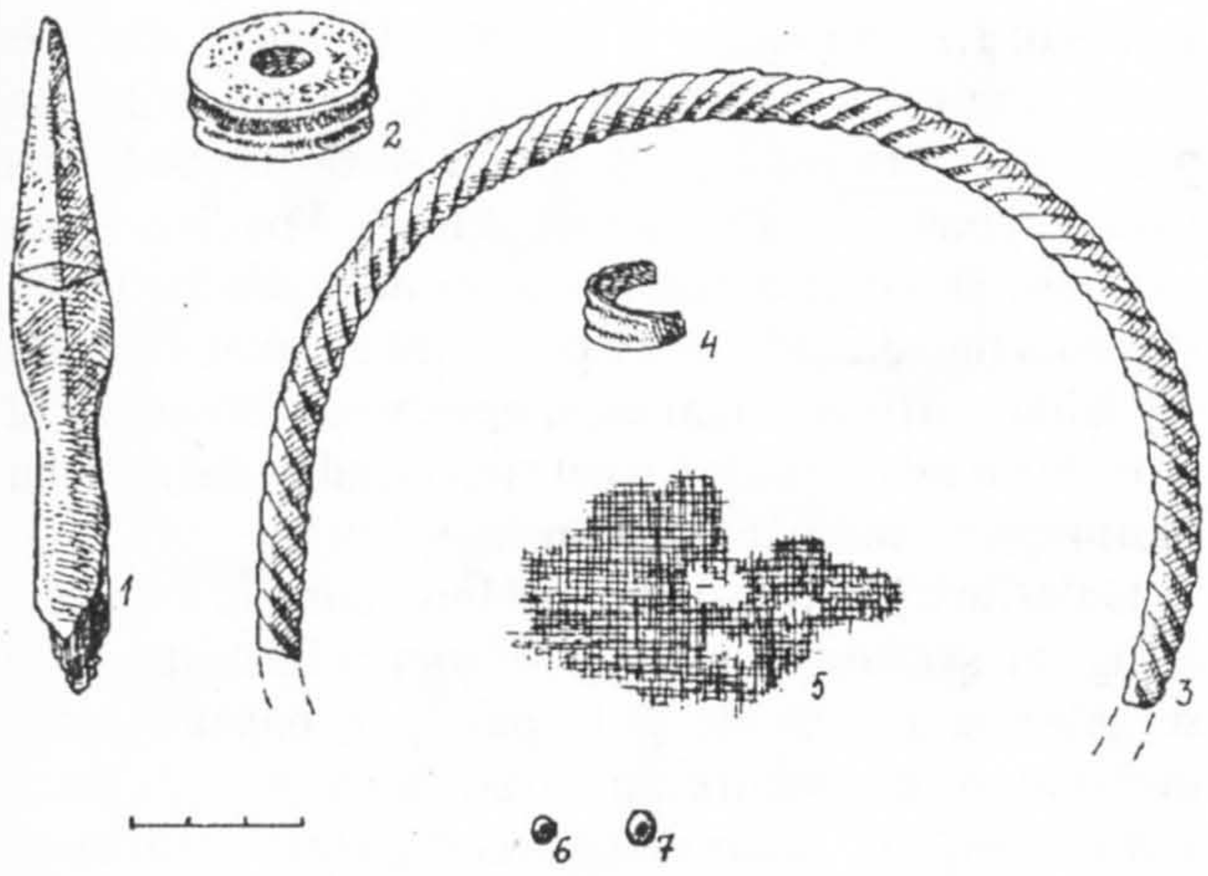

6 pav. Radiniai iš Anykščių: 1 - ietigalis, 2 - verpstukas, 3 -antkaklės, lankelis, 4 - žiedas, 5 - audinio fragmentas, 6 - 7 - karoliai.

Įdomus yra žalvarinis, vytas iš 3-4 mm storio vielų, antkaklės lankelis. Jis 16,3 cm skersmens, 0,9 cm storio. Abu lankelio galai nulaužti, tad neaiški pati antkaklės forma. Antkaklės nebūdingos viduramžių Lietuvos senkapiams. Vytais lankeliais antkaklės naudotos visą vėlyvąjį geležies amžių ir sutinkamos daugiausia Vakarų ir Centrinėje Lietuvoje (LAA. 1978. P. 27-32). Vėlyviausių jų fragmentų rasta XIII-XIV a. Obelių degintiniuose kapuose (Urbanavičius V., Urbanavičienė S. 1988. P. 41). Vytinės antkaklės buvo ne tik žmonių, bet ir žirgų papuošalas (Varnas A. 1980b. P. 99-101). Anykščių atveju neįmanoma pasakyti, kokiame kape ji buvo rasta, tačiau šis papuošalas yra ne vėlesnis negu XIII a.

Žalvarinis 1,5 cm skersmens vaikiškas (skylės skersmuo vos 1,3 cm) žiedas priekinėje dalyje ornamentuotas 2 išilginiais grioveliais. Žiedo lankelio storis 2 mm, plotis 8 mm. Panašių žiedų rasta Obeliuose (Urbanavičius V., Urbanavičienė S. 1988. P. 56). Tai XV a. dirbinys.

Tarp Anykščių radinių yra ir 6,5x3,5 cm dydžio dvinyčio, storokais siūlais austo audinio fragmentas. Panašių radinių irgi pasitaiko Lietuvos viduramžių senkapiuose.

Paskutiniai du dirbiniai yra suploto rutulio formos balkšvi stikliniai karoliukai. Jų skersmuo 5-6 mm, aukštis 3 mm, skylutės skersmuo 1-2 mm. Panašūs karoliai Lietuvoje buvo labiausiai paplitę X-XIII a. (Kuncienė P. 1981b. P. 79).

Visi septyni dirbiniai iš V.Zahorskio rinkinio yra chronologiškai ir funkciškai gana vienodi. Tai XIII - XV a. senkapių įkapės. Jų skyrimas Šeimyniškėlių senkapiui pilnai įmanomas.

Iš XIII-XIV a. degintinių žmonių bei nedegintinių žirgų kapų Šeimyniškėlių senkapyje praktiškai nieko neturime. Matyt, šio laikotarpio kapinynas buvo nedidelis, egzistavo trumpą laiko tarpą, kaip ir pati Šeimyniškėlių (Vorutos) pilis, ir jį jau bus sunaikinusi erozija. Dėl didžiulio jos ardomojo poveikio senkapiui šiandieną praktiškai nebėra ir XV a. kapų, nors tokius dar kasinėjo J.Basanavičius.

Šiandieną apie Šeimyniškėlių senkapį kalbėti galima remiantis 36 kapų aprašymais (kapai Nr. 35 ir 36, nors ir buvo tyrinėti 1925 m., t.y. žymiai anksčiau už 1990 m. tyrinėjimus, numeruojami po šių tyrinėjimų metu surastų kapų, nes tik po 1990 m. buvo surasta informacija apie juos) bei 72 išlikusiais muziejuose (dauguma saugomi NLVKIM, ietigalis ir 1990 m. tyrinėjimų metu surinktos senienos - AM) radiniais. Tarp jų 50 inventorintų dirbinių bei 21 geriau išlikęs neinventorintas dirbinėlis (7-10 pav. nurodyti dirbinių numeriai atitinka inventoriaus numerius). Visiškai nebenustatomi gelžgaliukų gabalėliai (greičiausiai tų

pačių geriau išlikusių peilių ar karsto vinių fragmentai) šiame straipsnyje neliečiami, kaip ir osteologinė medžiaga (tarp radinių saugomas ir aptrupėjęs alkūnkaulis). Visa J.Basanavičiaus tyrinėtų kapų medžiaga dabar pilnai depasportizuota, nėra jokių monetų. Ten, kur įmanoma, pagal išlikusį tyrinėjimų dienoraštį atkurta paskirų dirbinių atribucija (kapo numeris), suprantama, visur su tam tikra tikimybe, nes neaišku, ar visi J.Basanavičiaus užfiksuoti ir surinkti dirbiniai išliko.

Visi 36 Šeimyniškėlių senkapio kapai griautiniai. Griaučiai išliko labai nevienodai, nors tiesiogiai suardytų kapų nedaug (tik 2 - k.Nr. 26, 33). Kaulai daugiausia suirę veikiant natūraliems procesams bei erozijai. 31 mirusiajam nustatyta lytis (J.Basanavičiaus ir R.Jankausko duomenys). Stebina aiški lyčių disproporcija. 61 % kapų (22) yra vyrų, 14 % (5) - moterų, 11 % (4) - vaikų, o 14 % (5) palaidotųjų lytis nenustatyta. Bendra kapų orientacija ryškiai krikščioniška, nors tam tikri nukrypimai ir pastebėti. Kadangi J.Basanavičiaus tyrinėtų kapų orientacija yra apytikslė, todėl įmanoma nustatyti tik pagrindinius jos momentus. Galva į pietvakarius palaidota 19 mirusiųjų (53 %), galva į pietus - 9 (25 %), galva į vakarus - 3 (8 %), galvomis į šiaurę ir pietryčius - po 2 (5,5 %) mirusiųjų. Kapas Nr. 26 buvo visiškai suardytas (jį J.Basanavičius aprašo, tačiau nenumeruoja kaip atskiro - tas padaryta autoriaus) ir jo orientacija bei kiti parametrai nenustatyti. Visi mirusieji palaidoti aukštielninki, ištiestoje padėtyje, ir tik kape Nr. 36 rastas ant šono paguldytas mirusysis. Rankų padėtis kapuose irgi be didelės įvairovės. Po 12 kapų (33 %) užfiksuotos palei šonus ar dubens-pilvo srityje sudėtos rankos, 8 kapuose (22 %) rankų padėtis neaiški, kape Nr. 35 rankos buvo sudėtos "kryžiumi". Dviejuose kapuose rankų padėtis asimetriška. Kape Nr. 20 ištiesta palei šoną kairioji bei per alkūnę sulenkta ir padėta plaštaka ant pilvo dešinioji ranka, kape Nr. 24 rankų padėtis atvirkštinė.

Šeimyniškėliuose kaip ir kituose Lietuvos viduramžių senkapiuose mirusieji laidoti karstuose, tačiau aiškesnės jų liekanos fiksuotos vos 9 kapuose (25 % kapų). Tai karstų lentos (k.Nr. 1, 2, 24, 25, 32), geležinės karsto vinys (k.Nr. 28, 29, 31), apkaustai (k.Nr. 7). Karstai buvo pušinių lentų (k.Nr. 24, 25). Kape Nr. 32 pastebėtos vaikiško 110 cm karsto, padaryto iš 1 cm storio lentų, liekanos. Geležinės karsto vinys išlikusios prastai. Jų ilgis 2,4-6,9 cm, vyrauja 3-4 cm ilgio vinys, daugumoje be galvučių. Aiškesnės keturkampės galvutės fiksuotos vos 4 vinims (7:15,16 pav.). Jų dydis 1,3-1,9 cm. Vinių koteliai labai surūdiję, keturkampiai, nuo 6x2 iki 13x6 mm storio (12 pav.). Tai kalvių produkcija, kuria buvo prikalamas dangtis, paprastai karsto galuose. Kartais karstas buvo tvirtinamas ir geležiniais apkaustais, matyt, sukabindavusiais dvi lentas. Pora šių dirbinių rasti kape Nr. 7. Tai 10,2-10,3 cm ilgio, 0,9 cm pločio ir 0,4 cm storio iki 1 cm ilgio atlenktais galais juostelės (7:1,2 pav.). Labai panašus 6,2 cm ilgio apkalas rastas atsitiktinai (7:3 pav.). Matyt, karsto apkalų liekanoms reikia skirti ir dar porą dabar jau beveik praradusių savo formą dirbinėlių. Vienas jų - 4,2x2,8 cm dydžio skardos gabalėlis (10:62 pav.), kitas - 3,4 cm ilgio 1,8 cm aukščio 0,6 cm storio sulenktas geležies gabalėlis (10:63 pav.).

Laidojant mirusiuosius, kartais būdavo atliekamos kažkokios apeigos su ugnimi. 4 kapuose pastebėti didesni ar mažesni angliukų ar degėsių pėdsakai.

Senkapio įkapės (viso 97 dirbiniai, įskaitant karsto detales, be jų - 78) aptariamos pagal senkapių aprašymuose nusistovėjusį jų skirstymą, kuris čia dėl pačių įkapių negausumo nepateikiamas.

Apie ginklus duomenų labai mažai. Kape Nr. 35 šalia kojų rastas "kardas" (greičiausiai - kalavijas), ant krūtinės - kirvis (tai greičiau darbo įrankis). AM saugomas geležinis įmovinis trikampe plunksna 25,3 cm ilgio ietigalis (4 pav.). Jo plunksnos ilgis 17,5 cm, plotis 3,5 cm, storis 1 cm, smaigalio ilgis 15,7 cm. Ietigalio įmovos skersmuo 2,5 cm. Ietigalis priklauso ankstyviausiems griautiniams kapams, pagal savo formą gali būti datuojamas XIV a. pabaiga.

Daugiausia senkapyje rasta peilių. Iš viso žinoma 14 jų fragmentų, tačiau pačių peilių galėjo būti mažiau. Išlikusių peilių geležčių ilgis 2,5-9,4 cm (7: 6-14; 8: 20; 10: 58-61 pav.). Sprendžiant pagal kelis išlikusius kriaunų fragmentus, dauguma peilių buvo kriauniniai. Geriausiai nustatomas šių peilių ašmenų plotis bei nugarėlės storis. Pagal ašmenų plotį Šeimyniškėlių peiliai išsidėstę taip: 1 cm pločio ašmenimis rasti 2 peiliai; 1,2 cm pločio - 1; 1,3 cm ir 1,4 cm pločio - po 2; 1,5 cm pločio - 3; 1,7 cm, 1,8 cm, 1,9 cm ir 2,1 cm pločio ašmenimis po peilį. 2 mm storio nugarėlėmis rasti 4 peiliai, 3 mm - 5 peiliai, 4 mm - 4 peiliai, 5 mm - 1 peilis. Proporcijos tarp abiejų vieno peilio matmenų svyruoja nuo 3,5 iki 7,5, t.y peilių fragmentai vis dėlto yra labai skirtingi. Pagal kapų aprašymus žinome, kad juose buvo rasti 5 peiliai, o jau vien pagal peilių ašmenų plotį matyti, kad būta mažiausiai 9 peilių.

Galąstuvų išliko daugiau, nei buvo surasta kapuose. Lengviau skiriamas kapui Nr. 10 akmeninis galąstuvas su geležine grandinėle (8:17 pav.). Jis pagamintas iš melsvai pilko smulkiagrūdžio akmens, dailaus keturkampio užapvalintais galais formos, 11,6x1,85x1,15 cm dydžio. Viename jo gale buvo pragręžta skylutė, per kurią prikniedyta 2,6 cm ilgio ir 1,6 cm pločio bei 4 mm storio grandis, prie kurios savo

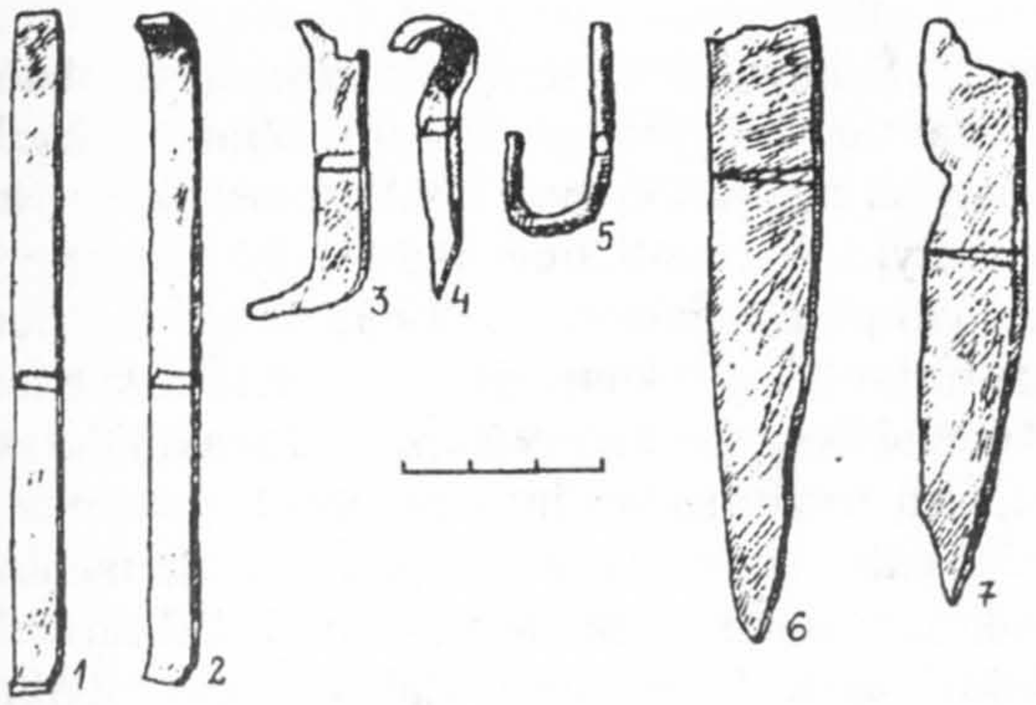

7 pav. Geležiniai dirbiniai iš J.Basanavičiaus tyrinėjimų:
1 - 3 - karsto apkalai, 4 - 5 - grandelės fragmentai, 6 - 14 - peilių fragmentai, 15 - 16 - karsto vinys.

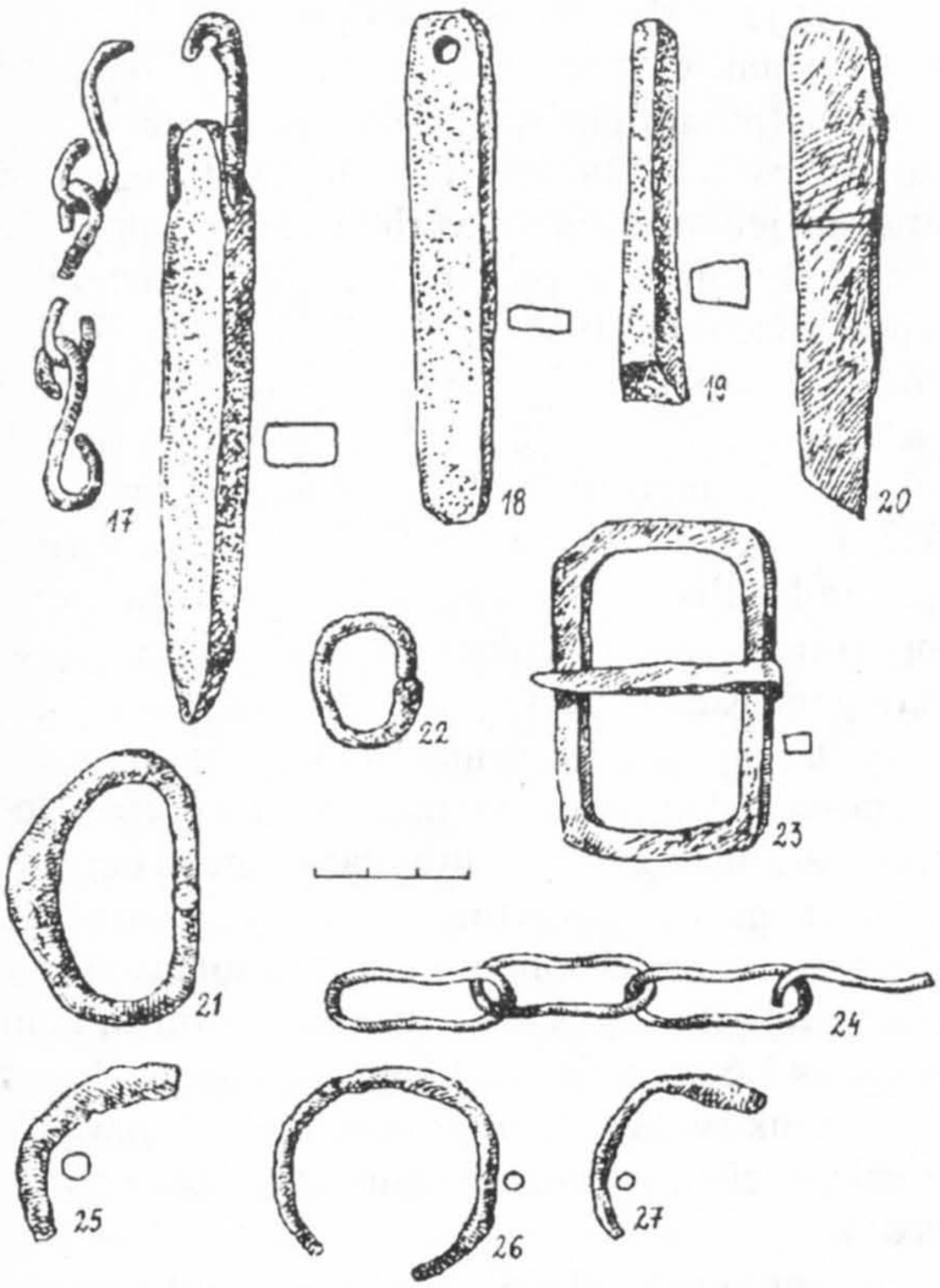

8 pav. Geležiniai ir akmeniniai (17 - 19) dirbiniai iš J.Basanavičiaus tyrinėjimų: 17 - 19 - galąstuvai, 20 - peilis, 21 - 23 - diržo sagtys, 24 - grandinėlė, 25 - 27 - grandys.

ruožtu tvirtinama ištemptos aštuoniukės formos 5,5 cm ilgio ir 1,3 cm pločio grandelės (jų išliko 3 vienetai). Kiti du galąstuvai yra atsitiktiniai radiniai. Antrasis galąstuvas yra pilko smulkiagrūdžio akmens, plokščio keturkampio formos, 10x1,6x0,6 cm dydžio, su skylute viename gale (8:18 pav.). Trečias galąstuvas labiau trapecijos formos, daugiau sudėvėtas, gamintas iš pilkai rusvo smulkiagrūdžio akmens, 6,6x1,1x1 cm dydžio (8:19 pav.).

Keturkampiai užapvalintais galais su skylute viename gale galąstuvai yra gana plačiai paplitusi Lietuvos viduramžių senkapių įkapė. Jie aptinkami jau XIII-XIV a. kapų inventoriuje (Urbanavičius V., Urbanavičienė S. 1988. P. 26), naudoti buvo iki XVI a. vidurio (Urbanavičius V. 1970. P. 8). Šie galąstuvai nešioti pririšti virvute prie diržo. Daugiausia jie buvo paplitę Rytų Lietuvoje.

Nuo geležinio daikto parudavęs 2,6x1,7x1 cm dydžio keturkampio titnago gabalėlis yra iš kapo Nr. 26 (5:2 pav.).

Atsitiktinis dirbinys yra žalvarinis siuvėjo antpirštis (9:31 pav.). Jis 1,9 cm aukščio ir 1,7 cm skersmens, padarytas iš 1 mm storio skardos su 4 duobučių eilėmis šonuose bei tiek pat viršuje įmuštų duobučių. Tai reta įkapė Lietuvos viduramžių senkapiuose, siejama su siuvėjų kapais (Urbanavičienė S. 1988. P. 58). Šeimyniškėlių antpirštis yra penktas senkapiuose rastas antpirštis. Jį galima datuoti XVI a.

Kape Nr. 2 galvos srityje buvo rastos, atrodo, žalvariu kaustytos medinės šukos. Jos neišliko, tad neaiški jų forma. Greičiausiai šių šukų apkaustams (jeigu jos buvo vienpusės) tenka skirti žalvarinį 4,6 cm ilgio ir 1,2 cm pločio skardinį apkalėlį su skylute kniedei (9:45 pav.). Apkalėlis buvo dvigubas, dabar jau nulūžusiais galais. Šukos yra reta įkapė. Vienos vienpusės šukos buvo perlaužtos per pusę ir įdėtos į Rumšiškių senkapio moters kapą Nr. 45 ir vyro kapą Nr. 48 (greičiausiai žmonos ir vyro kapus) (Urbanavičius V. 1970. P. 13).

Puodų šukės aptiktos dviejuose vaikų kapuose. Abi jos smulkios, silpnai žiestos, priklauso puodams su apie 7 mm storio sienelėmis (12 pav.). Molio masė pilka su negausiomis iki 2 mm dydžio akmenukų priemaišomis. Tai bus XVI a. kapai.

2 auskarų žiedeliai rasti atsitiktinai. Vienas jų padarytas iš apvalios 1 mm skersmens vielos, 1,5 cm skersmens su kiek į šonus atlenktais nulūžusiais galais (9:40 pav.). Atrodo, tai buvo kiek deformuota auskaro kilpiniu galu dalis. Ją tenka datuoti XV a. I puse (Svetikas E. 1988a. P. 8-10). Antro auskaro išliko į dvi dalis sulūžęs 2,2 cm skersmens žiedelis, irgi padarytas iš 1 mm skersmens apvalios vielos. Tai žiedinių auskarų atmaina, datuojama XV a. - XVI a. pirma puse (Ten pat. P. 12).

Iš Šeimyniškėlių senkapio kilęs atsitiktinai rastas karolių vėrinys, susidedantis iš 9 žalvarinių žvangučių,

1 žalvarinės įvijos bei 29 stiklinių karoliukų (9:48 pav.). Šiuo metu vėrinys sukomponuotas laisvu principu, tad neaišku, koks jis buvo iš tikrųjų. Žvangučiai 1,8-2,2 cm ilgio,1-1,2 cm skersmens su 0,6-0,7 cm aukščio ąselėmis, kuriose yra 2 mm skersmens skylutės. Žvangučiai neornamentuoti, su X formos išpjovomis. Įvija 1,4 cm ilgio, 6 mm skersmens, vyta iš 2x1 mm storio plokščios vielos. Jos vidaus skylės skersmuo 4 mm. Tarp karoliukų vienas stambesnis, 1 cm skersmens, 6 mm storio, gelsvas, su 3 mm skersmens skylute. Kiti karoliukai 4-6 mm skersmens, 2 mm storio, su 2 mm skersmens skylutėmis. Dauguma jų gelsvi, žalsvi tik 9. Panašūs vėriniai gana neblogai žinomi iš XV a. moterų kapų (Urbanavičius V., Urbanavičienė S. 1988. P. 52-53).

Segė rasta tik viena (9:39 pav.). Ji apskrita, skardinė, 3,6 cm skersmens su 1,1 cm skersmens skylute viduryje. Segės pakraštys puoštas įmuštų taškučių eile, centrinis iškilimas - lenkta linija - tarsi stilizuotu augaliniu ornamentu. Mažesnio skersmens skardinės segės pasitaiko rečiau, yra ankstyvesnės, naudotos jau ir XIV a.

9 pav. Žalvariniai papuošalai iš J.Basanavičiaus tyrinėjimų: 28 - grandis, 29 - odinės piniginės ir diržo, kaustytų žalvariu, liekanos, 30 - kabutis, 31 - antpirštis, 32 - 34 - rakto formos pakabučiai,35-38 - žiedai, 39 - segė, 40 - auskaro grandelė, 41 - pinta juostelė, 42 - piniginės apkalas, 43 - pakabutis, 44 - žirgelio formos pakabutis, 45 - apkalas, 46 - 47 - žvangučiai, 48 - karolių vėrinys, 49 - pakabutis, 50 - švininė kulka (?).

Įvairūs Šeimyniškėlių senkapio žalvariniai kabučiai. Tai 3 raktai, 2 kryželiai, 2 žvangučiai, 1 žirgelis, 1 kaustytas nagas. Du sveiki raktai rasti kape Nr. 5 pilvo srityje. Jie 8,8-9,8 cm ilgio, 3-3,3 cm ilgio bei 1,7-2,5 cm pločio galvutėmis (9:32,33 pav.). Vienas raktas turi retai aptinkamą galvutę su dviem skylutėmis bei 4 šoniniais spurgeliais (9:33 pav.). Jo rakinimo ąselė 1,8x1,5 cm dydžio, su kryžine išpjova bei į šoną atlenktu trigubu galu. Antro rakto rakinimo ąselė nulaužta. Trečio rakto išliko 5,1 cm ilgio dalis su 2,2x2 cm dydžio rakinimo ąsele (9:34 pav.). Žalvariniai simboliniai raktai daugiausia būdingi Aukštaitijai.

Abu kryželio formos pakabučiai skirtingi. Pirmas kryželis 3,3x2,2 cm dydžio su 52 mm skersmens skylutėmis, pusiau nulūžusiu 9x5 mm dydžio užkabinimu (9:43 pav.). Kryželis lietas, 2 mm storio. Jo kryžmų galai su kryželių stilizacija. Antrasis kryželis 3,2x2,2 cm dydžio su 7x5 mm pusapvaliais spurgeliais kryžiaus galuose, 8x3 mm dydžio užkabinimu (9:49 pav.). Jo storis 3 mm. Šis kryželis taip pat lietas, paviršiuje dengtas sidabru ar alavu (ne sidabrinis, kaip teigia O.Kuncienė)(Kuncienė O. 1972. P. 188). Lietuvos archeologinėje medžiagoje dar mažai dėmesio skirta kryželio formos pakabučiams. Šis papuošalas ryškiai atsiradęs krikščionybės įtakoje, tačiau baltų gentyse naudotas joms dar neapsikrikštijus. Taigi su kryželiu šiuos pakabučius siejo tik forma, kuri, beje, irgi dalinai stilizuota (pusapvaliai spurgeliai), kas artina juos prie kitų papuošalų bei kabučių. Kryželio formos pakabučiai paprastai įeidavo į karolių vėrinių sudėtį. Taip jie rasti Obelių senkapio kape Nr. 132 (Urbanavičius V., Urbanavičienė S. 1988. P. 53. 93: 1 Pav.), Narkūnų *senkapio kape Nr. 2 (Volkaitė-Kulikauskienė R.,* Luchtanas A. 1979. P. 105. 4: 1, 2 Pav.). Nors šie kabučiai laikomi importu iš Kijevo Rusios (Kuncienė O. 1972. P. 191), tačiau jie yra labai skirtingų formų ir tipų, tad dalis jų tikriausiai bus gaminta vietoje. Importiniais reikėtų laikyti tik kryželius su gausiais analogais Rusios teritorijoje bei vaizduojančiais nukryžiuotąjį. Abu Šeimyniškėlių kabučiai nepatenka į šių tarpą, tad tai, matyt, vietinių meistrų darbas. Todėl artimesnių analogų šiems dirbiniams surasti nepavyko.

Du žvangučiai irgi skirtingi. Didesnis 2,2 cm aukščio, 1,7 cm skersmens, 3 linijomis puoštais šonais su akmenuku viduje (9:46 pav.). Jo išpjova I formos. Antras žvangutis 1,6 cm aukščio, 1,2 cm skersmens, taip pat su akmenuku viduje, X formos išpjova (9:47 pav.). Abu jie galėjo įeiti į karolių vėrinius arba būti nešiojami atskirai.

Pakabutis - lietas žirgelis iš žalvario, 0,1-0,5 cm storio (9:44 pav.). Jo dydis 3,6x2,6 cm, skylutė užkabinimui 0,4 cm skersmens. Viena žirgelio kojelė nulūžusi. Kabutis stilizuotas, tad "žirgelio" pavadinimas čia

daugiau sąlyginis. Tai irgi greičiausiai vietinis dirbinys, nes analogų jam nėra.

Paskutinis Šeimyniškėlių kabutis yra žalvarinis kaustytas lokio nagas (9:30 pav.). Jo ilgis 5,8 cm, pačio nago ilgis 3,8 cm, plotis 1,8 cm, storis 1 cm. Žalvarinis užkabinimo lankelis 4 mm pločio, 2 mm storio. Nagas prie žalvarinio lankelio prikniedytas, o patys lankelio galai suriesti į šonus, kur sudaro 6 mm pločio "auseles". Lokio nagų reikšmę archeologai jau aiškinosi (Volkaitė-Kulikauskienė R., Luchtanas A. 1979. P. 107), tad atsitiktinis Šeimyniškėlių radinys ne ką juos papildys. Nuo kitų vėlyvuose Lietuvos senkapiuose rastų nagų-pakabučių jis skiriasi tik tiesioginiu pritvirtinimu kniedės pagalba, kai tuo tarpu kitus nagus laiko žalvarinis apkaustas.

Originalus atsitiktinis dirbinys yra iš 1 mm storio vielų pinta juostelė. Išliko jos du fragmentai, kurių bendras ilgis 11,5 cm (9:41 pav.). Juostelė pinta kilpute, jos plotis 3 kilputės (9 mm), storis - 1 kilputė (3 mm). Analogų šiam dirbiniui nėra. Kadangi abu išlikę fragmentai tiesūs, juostelės negalime laikyti pintos antkaklės ar apyrankės dalimi. Matyt, ji buvo nešiojama kaip savotiškas kabutis vietoj austos juostelės.

Žiedai išliko ne visi. Pagal kapų aprašymus buvo rasti mažiausiai 6 žiedai (kape Nr. 5 - 4 vienetai ir po 1 žiedą kapuose Nr. 11 ir 16), tačiau muziejuje tėra 4 žiedai, kuriuos priskirti kuriems nors iš išvardintų kapų neįmanoma. 2 žiedai signetiniai, 2-2,1 cm skersmens, 8 mm pločio signetais, kurių viename įkirtimais pavaizduoti 2 brūkšneliai ir tarp jų kreiva linija (9:35 pav.), kitame - iš 4 įkartėlių sukomponuotas rombas (9:36 pav.). Signetiniai ženklai būna labai skirtingi, praktiškai nepasikartojantys. Matyt, tai būdavo individualus kiekvieno savininko ženklas, kurį pastarasis galėdavo palikti įspausdamas pvz., į vašką ar kokią kitą minkštą medžiagą. Šie žiedai būdingi XVI-XVII a. Trečias žiedas 1,8 cm skersmens, lietu dvigubu priešakiu (9:37 pav.) (jo bendras dydis 1,8x1,2 cm), kuris puoštas sukimo imitacija. Tai originalus ir, atrodo, gana ankstyvas (XV a.) dirbinys. Ketvirtas žiedas 2,2 cm skersmens praplatinta iki 9 mm profiliuota priešakine dalimi, kuri puošta iki 1 mm gylio įmuštomis iki 3 mm skersmens duobutėmis (9:38 pav.). Tokių žiedų daugiausia pasitaiko XVI-XVII a. Žemaitijos senkapiuose, kur jis sudaro didelę grupę, besiskiriančią įmuštų duobučių skaičiumi. Šeimyniškėlių senkapio žiedui artimiausi analogai surasti Šapnagių senkapio moters kape Nr. 2 (Varnas A., Ivanauskas E. 1987. P. 30. 5: 13, 14 pav.).

Vienintelis diržas rastas vyro kape Nr. 12. Išliko 2 jo bendro apie 20 cm ilgio fragmentai. Diržas padarytas iš 1 mm storio 3,2 cm pločio odinės juostelės, kas 2 cm puoštos žalvarinėmis kniedėmis 6 mm skersmens galvutėmis (9:29 pav.).

Diržo sagtys irgi išliko ne visos. Pagal tyrinėjimų aprašymą jų po vieną buvo rasta 5 kapuose, o muziejuje tėra 3. Jas pavyko identifikuoti su konkrečių kapų radiniais. Kape Nr. 12 kartu su diržu rasta geležinė ovalinė kiek praplatinta priekine dalimi 5,5x3,9 cm dydžio sagtis be liežuvėlio (8:21 pav.). Jos lankelio storis 6x5 mm, per praplatinimą - 11x3 mm. Antra nedidelė geležinė ovalinė 2,8x2,2 cm dydžio sagtis rasta kape Nr. 15 (8:22 pav.). Jos lankelis apvalaus skersinio pjūvio, 4 mm storio. Liežuvėlis nulūžęs. Trečioji pati didžiausia geležinė keturkampė 6,7x4,5 cm dydžio diržo sagtis rasta kape Nr. 17 (8:23 pav.). Jos lankelio storis 6x4 cm, liežuvėlio ilgis 5,8 cm. Pastarasis diržas buvo gana platus, nes sagties vidaus dydis 5,3x2,9 cm. Nors savo formomis visos 3 diržų sagtys būdingos vėlyviesiems senkapiams, artimų analogų joms nėra, kas rodo vietinę jų kilmę. Ankstyviausia yra kapo Nr. 12 sagtis (XV a.), vėlyviausia - kapo Nr. 17 (XVII a.). Dažnas senkapių radinys yra diržų grandys. Prie jų buvo virvutėmis ar šikšnelėmis kabinami įvairūs buities reikmenys. Šeimyniškėlių atveju kape Nr. 10 ant geležinės grandinės buvo prikabinta geležinė grandinėlė, irgi kažką laikiusi. Ant 4,2 cm skersmens žalvarinės grandies, padarytos iš apvalios 4 mm storio vielos, išliko 9 mm pločio ir 1 mm storio užnerto odinio dirželio liekanos (9:28 pav.). Kitos 3 grandys sulūžusios, geležinės (8:25,27 pav.). Jų skersmuo 4,1-4,4 cm. Grandys padarytos iš apvalios iki 6 mm storio vielos. Atskiru mazgu užmegztas 5 mm pločio 1 mm storio odinio dirželio fragmentas irgi priklauso prie pakabinimo šikšnelių (10:71 pav.). Kape Nr. 10 rasta geležinė 13 cm ilgio grandinėlė, susidedanti iš 4 ovalių (vienas jų sulūžęs) 3,9x1,5 cm dydžio narelių, padarytų iš 4 mm storio vielos (8:24 pav.). Tame pat kape ant geležinės kiek kitokios struktūros grandinėlės buvo prikabintas galąstuvas. Gal šių, o gal kitų grandinėlių liekanoms priklauso ir 2 geležinių narelių fragmentai (7:4,5 pav.).

Vienintelė Šeimyniškėlių piniginė rasta atsitiktinai. Nežinia, kodėl ji vienu numeriu (Nr. 29) suinventorinta su kapo Nr. 12 diržu, nors šiame kape jos nebuvo. Išliko 2 šios odinės piniginės dalys. Oda 4 mm storio, piniginės pakraštyje susiūta ir papildomai sukaustyta žalvariniais kryželio formos apkaustais (9:29 pav.). Išliko 4 tokie apkaustėliai. Jų ilgis 2,3 cm, kryžmų plotis 7 mm, storis 1 mm. Ties piniginės kraštu apkaustas sulenktas 6 mm pločio kilpele, o jo antras galas prikniedytas prie kapšelio lygyje esančios kniedės. Ši piniginių forma Lietuvoje žinoma iš Uliūnų senkapio kapo Nr. 70 (Urbanavičius V. 1975. P. 55. 3 pav.), Rumšiškių senkapio kapo Nr. 207 (Urbanavičius V. 1970. 55 pav.). Abi piniginės kiek skiriasi, kas rodo, kad buvo gaminami įvairūs jų variantai. Apie jų chronologiją

galima spręsti iš monetų, rastų Uliūnų kape Nr. 70. Čia buvo 6 Švedijos Kristinos Rygos šilingai, 2 Švedijos Gustavo Adolfo Rygos šilingai bei 2 lietuviški Zigmanto Vazos šilingai (Urbanavičius V. 1975. P. 56). Vadinasi, šias pinigines galima datuoti XVII a. I puse. Šeimyniškėlių piniginės apkalai greičiausiai buvo liejami Anykščių juvelyro. 1991 m. tyrinėjant A.Baranausko paminklo vietą Anykščiuose, buvo rasta 8,4x6,8 cm dydžio akmeninė liejimo forma, kurioje buvo liejami 3 tokie apkalai (Zabiela G. 1992c. P. 74-75). Nors Šeimyniškėlių piniginės apkalai nėra visiškai identiški lietiems rastoje formelėje (jie su sukimo imitacija), tačiau dydis labai panašus, kas rodo, kad tokios piniginės buvo gaminamos ne vienoje vietoje ir ko gero ilgesnį laiką. Greičiausiai nuo šios piniginės išliko 2 žalvariniai keturkampiai su spurgeliais kniedėms kampuose apkalai. Jie kiauraraščiai, viduryje vaizduojantys kabliuką. Vienas jų 2,4x2,4 cm dydžio, 3 mm storio (9:42 pav.). Antrasis apkalas sulūžęs į 2 dalis, truputį mažesnis (10:64 pav.).

Šeimyniškėlių senkapyje 5 kapuose buvo rasta apie 10 monetų, tačiau nei viena jų neišliko, kas labai apsunkina kapų chronologijos nustatymą. Iš smulkių radinėlių dar išliko pora audinio fragmentų (10:69,70 pav.). Vienas jų - vilnonis dvinytis, kitas - plono šilko irgi dvinytis. Prie neaiškios paskirties dirbinių skiriami žalvarinių skardelių fragmentai -tai kažkokių apkalų liekanos (10:65,66,68 pav.). Paskutinis dirbinys, kurį vargiai galima sieti su senkapiu, yra 1,3 cm ilgio, 1,2 cm skersmens švininė kulka (?) (9:50 pav.).

10 pav. Neinventorinti radiniai iš J.Basanavičiaus tyrinėjimų: 51 - 57 - karsto vinių fragmentai, 58 - 61 - peilių fragmentai, 62 - 63 - karsto apkalų (?) fragmentai, 64 - piniginės apkalas, 65 - 66 - apkalas, 67 - auskaro grandelė, 69 - 70 - audinio fragmentai, 71 - dirželio fragmentas. 51 - 63 - geležis, 64 - 68 - žalvaris, 69 - 70 - tekstilė, 71 - oda.

Neturint monetinio Šeimyniškėlių kapų chronologijos kalibravimo, neįmanoma jų tiksliau datuoti, juolab kad išliko ne visi dirbiniai. Kompiuterio pagalba (darbo metodas identiškas panaudotajam tyrinėjant Bečių senkapio senienas, todėl čia plačiau neliečiamas) apdorojus Šeimyniškėlių senkapio kapų ir radinių suvestinę lentelę (1 lentelė), gauta matrica (2 lentelė), pagal kurią galima išskirti kelias kapų-radinių požymių grupes. Pagal jas ir galime charakterizuoti kai kuriuos Šeimyniškėlių senkapio bruožus.

PV kryptimi karstuose laidotų 8 mirusiųjų kapų grupę galima datuoti XVI a. Šiuose kapuose dar pasitaikė paskirų kitų radinių, kaip puodų šukės, šukos, monetos. Kiek ankstyvesni, gal XV a. pabaiga - XVI a. I puse turi būti datuojami 10 kapų, kurių dauguma orientuoti P kryptimi. Šiuose kapuose rasta diržų sagčių, peilių, degėsių, monetų. XV a. reikia priskirti V kryptimi orientuotų 3 kapų grupę, kuriose rasta peilių, kabučių, žiedų. XVI a. pabaiga - XVII a. pradžia datuojama 6 kapų grupė. Šie kapai orientuoti PV kryptimi, juose rasta diržų liekanų, monetų, žiedų, karsto vinių, peilių. Likę 9 kapai kokių nors žymesnių grupių nesudaro, tad jų tikslesnis kompiuterinis datavimas yra problematiškas ir remiasi vien paskirų įkapių datavimu.

Sprendžiant pagal Šeimyniškėlių senkapio geografinę padėtį, matyti, kad jame laidoti pradėjo Šeimyniškėlių piliakalnio (Vorutos) gyventojai (XIII a.). Antrame etape (XIV a. pabaiga -XVI a.) senkapyje buvo laidojami kažkokios dar neidentifikuotos gyvenvietės ir greičiausiai Anykščių dvarvietės gyventojai. Trečiame etape (XVII-XVIII a.) laidoti Šeimyniškėlių kaimo, buvusio slėnyje per 530 m į V nuo senkapio, gyventojai. Kaimas šaltiniuose žinomas nuo XVII a., tą patį patvirtino ir žvalgomieji archeologiniai jo kultūrinio sluoksnio kasinėjimai (Zabiela G. 1992d. P. 120). Matyt, prasidėjus vietovės erozijai (greičiausiai po gaisro, kurio metu sudegė visa paviršinė senkapio augalija - senkapio aplinkoje pastebėti tokio gaisro pėdsakai), kažkur XIX a. Šeimyniškėlių kapinės iš Kapanicų vietovės persikėlė į Šventosios slėnį visai šalia kaimo.

Šeimyniškėlių senkapio medžiaga, nors negausi ir dalinai depasportuota, gražiai papildo mūsų žinias apie Lietuvos viduramžių kaimo materialinę kultūrą. Kartu tai yra tarsi ankstesnių tyrinėtojų prisiminimas, šiuo atveju J.Basanavičiaus, kurie pradėjo šių senkapių kasinėjimus ir Lietuvos valstietiškos kultūros tyrinėjimus. Jų sukaupta medžiaga, tegu ir po ilgo laiko tarpo tarp kasinėjimų ir šios publikacijos, vėl tampa visų mūsų istorijos šaltiniu.

KAPŲ APRAŠYMAS

Kapas Nr. 1 (52)

Nenustatytos lyties mirusysis palaidotas karste galva į PV. Rankos ištiestos palei šonus. Griaučių ilgis 150 cm. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 2 (53)

Moteris palaidota lentiniame karste ["grab. lent."] galva į PV. Rankos ištiestos palei šonus. Griaučių ilgis 152 cm.

Įkapės. "Ant galvos žalvar[inės] med[inės] šuk[os] plaukų".

Kapas Nr. 3 (54)

Vyras palaidotas galva į PV. Rankos ištiestos palei šonus. Griaučių ilgis 159 cm. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 4 (55)

Vyras palaidotas galva į PV. Rankos ištiestos palei šonus. Griaučių ilgis 155 cm.

Įkapės. "Ant pilvo gelež[inė] diržo sagtis". Sagtis ovalo formos, rasta dubenkaulių dalyje ant stuburo slankstelių liežuvėliu į dešiniąją koją.

Kapas Nr. 5 (56)

Moteris palaidota galva į V. "Galva gulėjo ant dešin[ės] pusės, nuo žemės suplokšt[ėjusi]". Rankos sulenktos per alkūnes ir sudėtos pilvo srityje. Griaučių ilgis 150 cm.

Įkapės. "Ant rankos pirštų keturi žiedai, sterblėje 2 žalv[ariniai] raktai ir k[iti] žalv[ariniai] daiktai". Ant dešiniosios rankos rasti 2 žalvariniai raktai, ant kairiosios -2 žalvariniai žiedai.

Kapas Nr. 6 (57)

Vyras palaidotas galva į V. Rankos per alkūnes sulenktos stačiu kampu ir sudėtos virš dubenkaulių. Griaučių ilgis 152 cm.

Įkapės. "Prie kair[iojo] klubo ilgas peilis". Peilis guli ant dubens tarp klubo sąnario ir dešiniojo dubenkaulio apačios.

Kapas Nr. 7 (58)

Vyras palaidotas galva į PV. Rankos sulenktos per alkūnes ir sudėtos ant dubens. Griaučių ilgis 172 cm.

Įkapės. "Iš kair[iosios] galv[os] pusės du gelež[iniai] daiktai (štangutės)". Daiktai primena riestinius skliaustus su neproporcingai atlenkta į viršų apatine dalimi, apatine dalimi uždėti ant raktikaulio.

Kapas Nr. 8 (59)

Vyras palaidotas galva į PV. Rankos ištiestos palei šonus. Griaučių ilgis 151 cm. "Po lavonu daug anglių".

Įkapės. "Ant pilvo gelež[inė] diržo sagtis". Sagtis ovalinė, guli dubens viršutinėje dalyje ant stuburo, liežuvėliu į dešinįjį šlaunikaulį.

Kapas Nr. 9 (60)

Vyras palaidotas galva į PV, kaukolė veidu pasisukusi į Š (kiek į kairę). Rankos ištiestos palei šonus. Griaučių ilgis 160 cm.

Įkapės. "Prie dešiniojo kulniakaulio - pinigutis".

Kapas Nr. 10 (61)

Vyras palaidotas galva į PR, kaukolė veidu pasisukusi į Š (kiek į dešinę). Rankos ištiestos palei šonus. Griaučių ilgis 156 cm.

Įkapės. "Dešinėje kaukolės pusėje kažkoks gelež[inis] daiktas (?). Prie kair[iojo] peties kaulo - peilis, gale pilvo -lenciugas gelež[inis] ant rinkės, šalyje šono ant lenciugo kabo budė prikabinta".

Kapas Nr. 11 (62)

Moteris palaidota galva į PV. Kaukolė suirusi. Rankos sukryžiuotos ant pilvo. Griaučių ilgis 136 cm.

Įkapės. "Prie kairiojo šono (os... (neįskaitomas žodis - G.Z.) peilis medžio kriaunoj su žalvar[iu] papuoštu, ant piršto dešin[ės] ž[alvarinis] susuktas žiedas".

Kapas Nr. 12 (63)

Vyras palaidotas galva į PV. Rankos sukryžiuotos ant pilvo. Griaučių ilgis 114 cm.

Įkapės. "Dalis skur[inio] diržo, gelež[inė] sagtis, dešinėj saujoj pinigutis, kuris išimant sutrupėjo".

Kapas Nr. 13 (64)

Vyras palaidotas galva į P, kaukolė veidu aukštyn. Rankos sukryžiuotos ant pilvo. Griaučių ilgis 154 cm. "Ant krūtinės daug anglių ir pelenų". Įkapių nėra.

Kapas Nr. 14 (65)

Vyras palaidotas galva į P, kaukolė veidu aukštyn. Rankos ant papilvės sukryžiuotos, "galva išimant sutruko veidakaulis". Griaučių ilgis "nuo galvos iki kelių" 130 cm, nes "blauzdos kitą nukasant nukirstos". Įkapių nėra.

Kapas Nr. 15 (66)

Vyras palaidotas galva į P, kaukolė veidu aukštyn. Rankos sudėtos ant pilvo. Griaučių ilgis 160 cm.

Įkapės. Po rankom "gelež[inė] sagutė nuo diržo".

Kapas Nr. 16 (67)

Mergaitė palaidota galva į PV, kaukolė veidu aukštyn. Rankos ištiestos palei šonus. Griaučių ilgis 108 cm.

Įkapės. "Ant dešin[ės] rankos piršto žalvar[inis] žied[as], apie kaklą aprišta kokios skaros, kurioje yra keletas var[inių] pinigučių, nuo kurių žalias kone visas sprandikaulis, dariet(?), bet scaprul procesus etc. aptraukta. Po galva - pinigutis".

Kapas Nr. 17 (68)

Vyras palaidotas galva į P, kaukolė veidu aukštyn. Rankos sukryžiuotos ant pilvo. Griaučių ilgis 158 cm.

Įkapės. Po rankomis "didelė gelež[inė] diržo sagtis, iš viršaus ties keliaus blauzdomis nedaug anglių".

Kapas Nr. 18 (69)

Mažas vaikas palaidotas galva į Š, kojomis į P, kaukolė veidu aukštyn. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 19 (70)

Vyras palaidotas galva į P, kaukolė veidu aukštyn. Rankos ištiestos palei šonus, "veidakauliai supuvę". Griaučių ilgis 154 cm. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 20 (71)

Vyras palaidotas galva į P, kaukolė veidu aukštyn. Dešinioji ranka padėta "ant papilvės, kairioji - šalyje". Griaučių ilgis 160 cm. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 21 (72)

Vyras palaidotas galva į P, kaukolė veidu aukštyn. Rankos ištiestos palei šonus. Griaučių ilgis 160 cm.

Įkapės. "Prie dešinės rankos geležˇ[inis] peiliukas, prie dešin[ės] alkūnės (artin arbiti) 2 piniguˇčiai".

Kapas Nr. 22 (73)

Vyras palaidotas galva į P, kaukolė veidu "aukštyn, ant kairˇ[iosios] pusės". Griaučių ilgis nenurodytas, "blauzdikauliai apipuvę".

Įkapės. "Prie kairˇ[iojo] šono, prie klubo geležˇ[inis] peilis".

Kapas Nr. 23 (74)

Nenustatytos lyties mirusysis palaidotas galva į P. "Kiaušas šlapias, išimant subyrėjo, krūtinės kaulai pilnai supuvę". Griaučių ilgis nenurodytas. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 24 (75)

Vyras palaidotas galva į PV, kaukolė veidu aukštyn. "Veidakauliai sutrupėję, dešˇ[inė] ranka ištisa, kairˇ[ė] iki papilvės suriesta". Griaučių ilgis 154 cm." Iš šalių... (3 trumpi neįskaitomi žodžiai - G.Z.) po lavonkauliu medžio (eglės ar pušies) storokas sluoksnis (lovio?)". Įkapių nėra.

Kapas Nr. 25 (76)

Vyras palaidotas galva į PV, kaukolė veidu aukštyn. "Rankos ištisos". Griaučių ilgis 169 cm. "Po lavonkauliais, ypač galuose duobės, stora pajuodusios pušies nuo lovio".

Įkapės. "Po smakru - 1 pinigutis, ant kairiojo peties kaulo (os broch) vidurio - kitas pinigutis".

Kapas Nr. 26

Suardytas nenustatytos lyties asmens kapas. Matmenys nenurodyti. "Prie lavono kaulas be galvos - klubo dešiniojo - titnagas, ir surudˇ[ijusios] geležies pėdsakai - gilumoje 5-6 cm paviršiumi, išpustyto".

Kapas Nr. 27

110 cm gylyje išryškėjo 160x70 cm dydžio kapo duobė. Joje 130 cm gylyje rasti sunykę žmogaus griaučiai. Mirusysis palaidotas aukštielninkas ištiestoje padėtyje, galva 250° (11 pav.). Rankos ištiestos ir priglaustos prie šonų. Griaučių ilgis 120 cm. 12 cm aukščiau kapo duobės pagrindo, pačiame jos pakraštyje 20 cm į pietvakarius (pačiame galvūgalyje) rasti keli angliukai. Kape palaidotas 9,5-10,5 metų vaikas. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 28

110 cm gylyje išryškėjo 200x60 cm dydžio kapo duobė. Joje 150 cm gylyje (65 cm gylyje nuo senojo užpustyto paviršiaus) rasti žmogaus griaučiai. Mirusysis palaidotas aukštielninkas, ištiestoje padėtyje, galva 210°

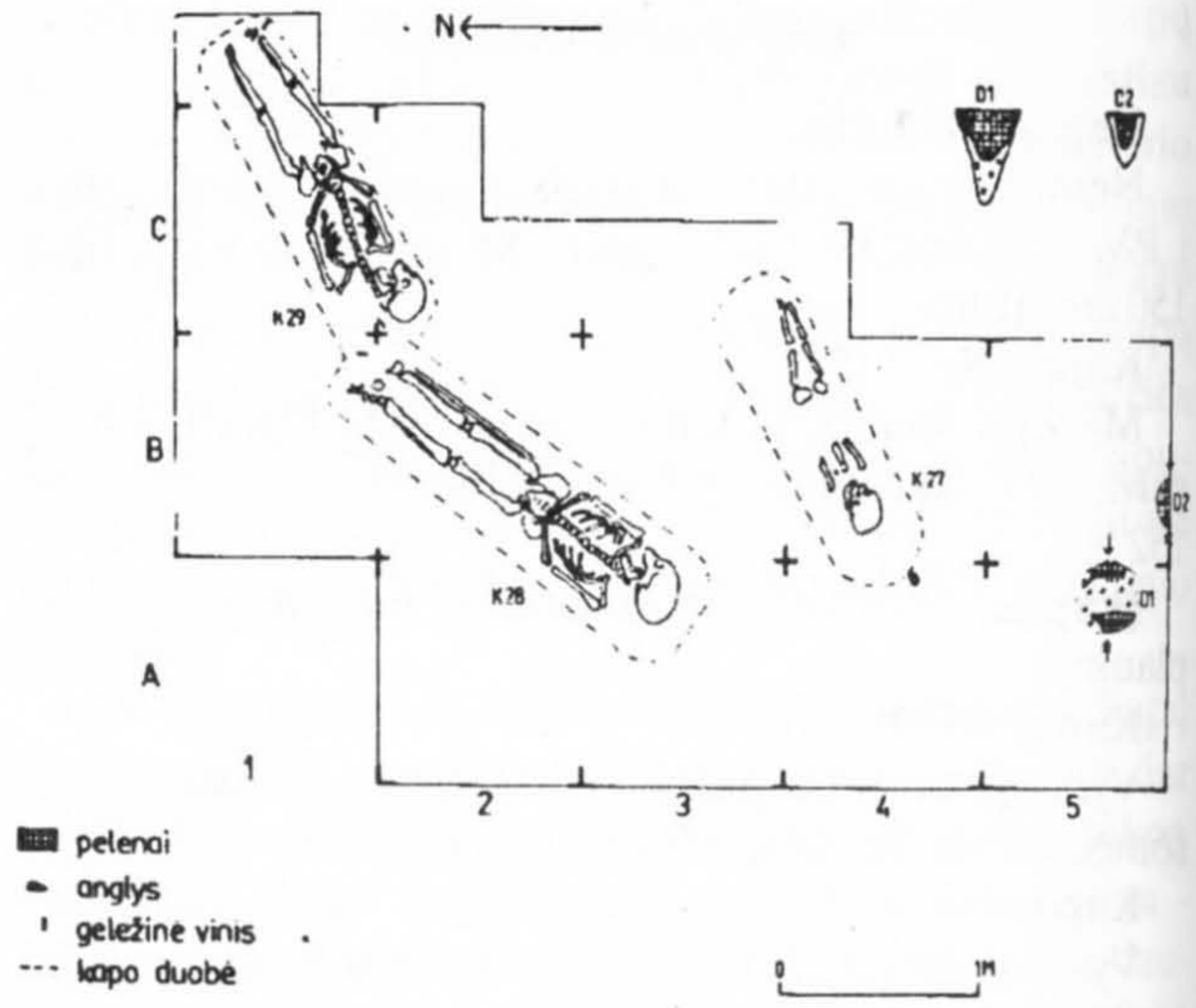

11 pav. Kapų Nr.27 - 29 planas

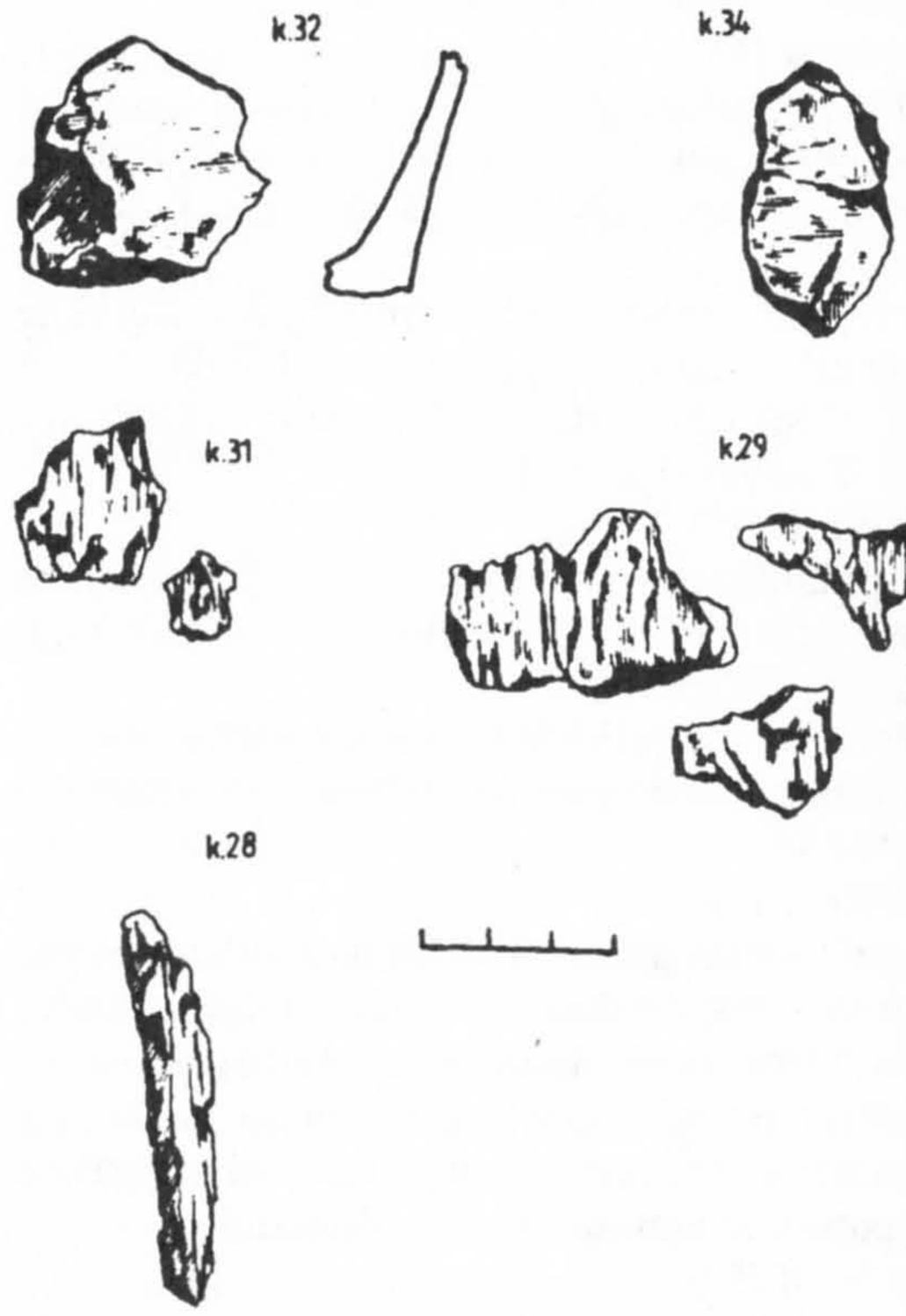

12 pav. Radiniai iš 1990 m. tyrinėtų kapų

(11pav.). Rankos sulenktos per alkūnes ir sudėtos ant dubens. Griaučių ilgis 180 cm. Mirusysis palaidotas karste, nuo kurio ties dešiniąja koja išliko 70 cm ilgio 4 cm pločio apipuvusi lenta bei 10 cm aukščiau ir toliau nuo dešiniosios kojos pėdos gulėjusi smaigaliu į mirusiojo pusę bei žemyn 5,9 cm ilgio karsto vinis (12 pav.). Kape palaidotas 45-50 metų vyras. Įkapių nėra.

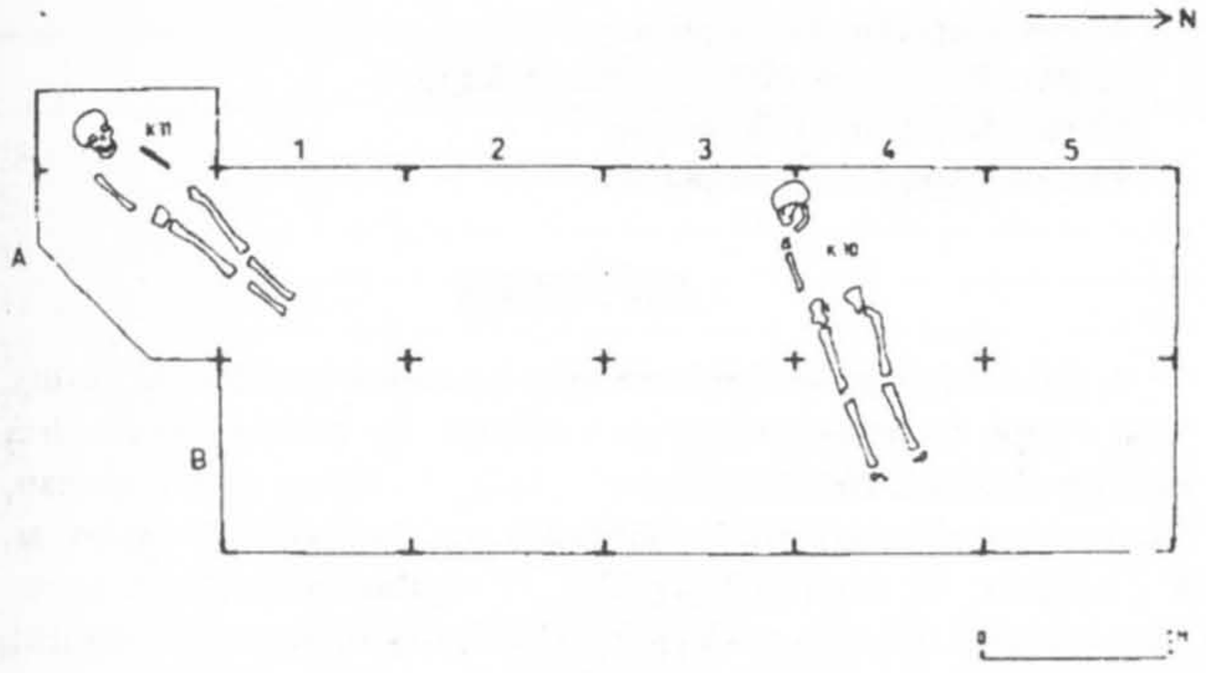

13 pav. Kapų Nr. 30 - 31 planas

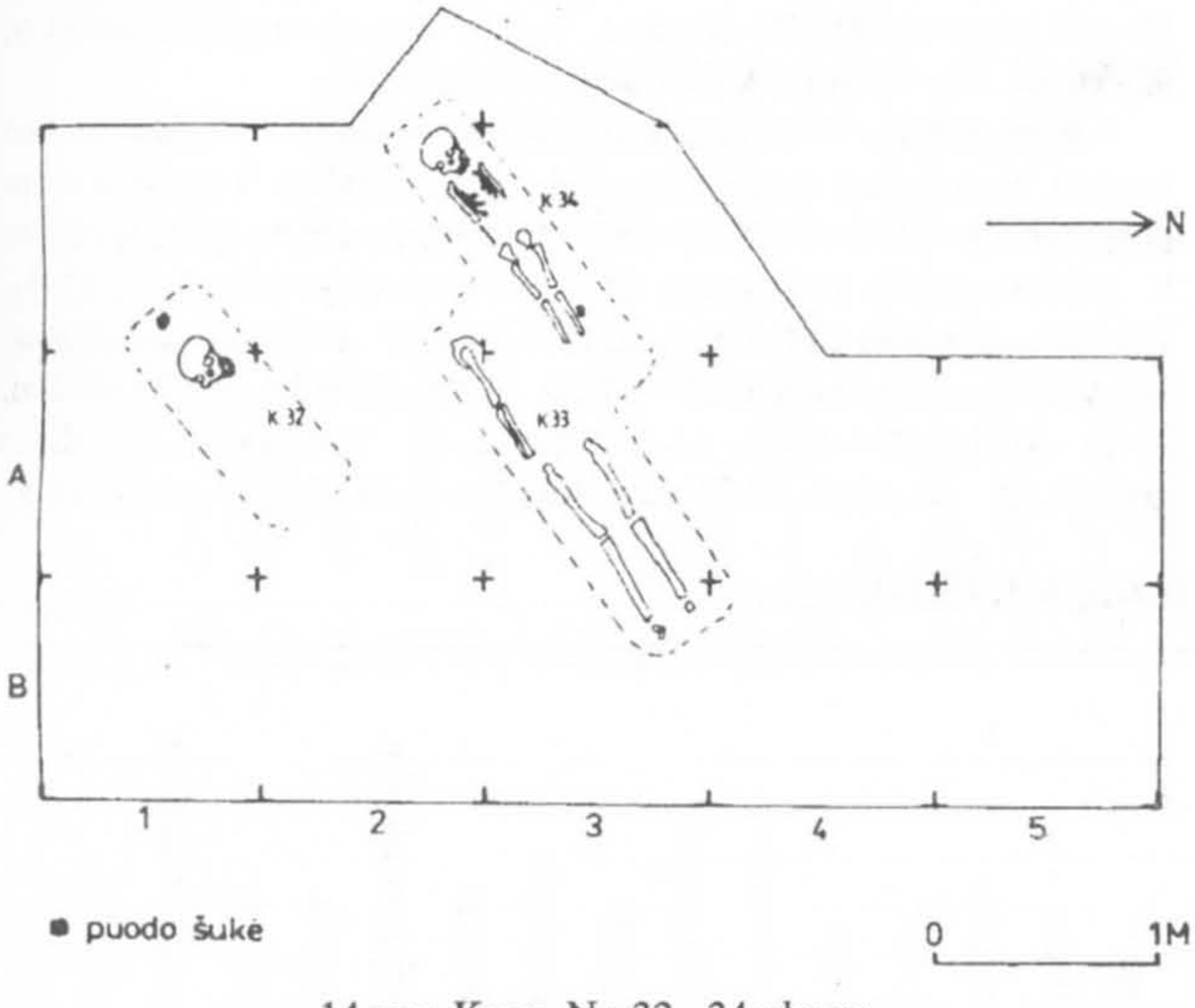

14 pav. Kapų Nr. 32 - 34 planas

Kapas Nr. 29

140 cm gylyje išryškėjo 220x70 cm dydžio kapo duobė. Joje 153 cm gylyje (80 cm gylyje nuo senojo užpustyto paviršiaus) rasti žmogaus griaučiai. Mirusysis palaidotas aukštielninkas, ištiestoje padėtyje, galva 240° (11 pav.). Rankos sulenktos per alkūnes ir sudėtos dubens centre. Griaučių ilgis 162 cm. Mirusysis palaidotas karste, nuo kurio išliko 3 geležinės vinys (12 pav.). 10 cm aukščiau griaučių lygio į kairę nuo kaukolės rasta 6,9 cm ilgio vinis, po kaukole, nukreipta smaigaliu kojų link, gulėjo antra 4,1 cm ilgio vinis keturkampiu koteliu bei galvute, ties dešiniosios kojos pėda, smaigaliu į kapo vidų, rasta trečia 2,6 cm ilgio vinis. Kape palaidotas 40-45 metų vyras (?).

Įkapės. Ties dešiniuoju petimi rastas 3 mm pločio beformis žalvario gabaliukas.

Kapas Nr. 30

Kapo duobė neišryškėjo, nes sunykę žmogaus griaučiai atsidengė 20-28 cm gylyje iškart po paviršiniu maišytu ir vėjo nupustytu smėlio sluoksniu. Mirusysis palaidotas aukštielninkas, ištiestoje padėtyje, galva 230° (13 pav.). Rankų padėtis neaiški. Griaučių ilgis 154 cm. Kape palaidota 25-30 metų moteris. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 31

Kapo duobė išryškėjo, nes sunykę žmogaus griaučiai atsidengė 20-40 cm gylyje iškart po paviršiniu maišytu ir vėjo nupustytu smėlio sluoksniu. Mirusysis palaidotas aukštielninkas, ištiestoje padėtyje, galva 220° (13 pav.). Rankų padėtis neaiški. Griaučių ilgis 154 cm. Mirusysis buvo palaidotas karste, nuo kurio po kaukole išliko smaigaliu į vidų gulėjusi 2,4 cm ilgio geležinė vinis (12 pav.). Kape palaidotas 35-40 metų vyras. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 32

20 cm gylyje išryškėjo 132x50 cm dydžio kapo duobė. Joje 40 cm gylyje rasti labai sunykę žmogaus griaučiai. Išliko tik kaukolė. Mirusysis buvo palaidotas aukštielninkas, ištiestoje padėtyje, galva 220° (14 pav.). Rankų padėtis neaiški. Mirusysis palaidotas karste, kurio apie 110 cm ilgio dangčio liekanos pastebėtos 10 cm aukščiau palaidojimo lygio. Karstas buvo padarytas iš 1 cm storio lentų. Kape palaidotas 3-4 metų vaikas.

Įkapės. 20 cm nuo galvos, pačiame kapo galvūgalyje, rastas silpnai žiesto molio puodo priedugnio šukė (12 pav.). Šukės išorė tamsiai pilka, masė su negausiomis iki 2 mm dydžio akmenukų priemaišomis, vidus rudas. Sienelės storis 7 mm, priedugnio storis 12 mm, šukės aukštis 3,5 cm.

Kapas Nr. 33

20 cm gylyje išryškėjo 180x50 dydžio kapo duobė. Joje 33 cm gylyje rasti kapo Nr. 34 duobės apardyti (nėra kaukolės bei kairiosios griaučių pusės iki dubens) apnykę žmogaus griaučiai. Mirusysis palaidotas aukštielninkas, ištiestoje padėtyje, galva 230° (14 pav.). Dešinioji ranka ištiesta ir padėta prie šono, kairės rankos padėtis neaiški. Griaučių ilgis 170 cm. Kape palaidotas suaugęs asmuo. Įkapių nėra.

Kapas Nr. 34

20 cm gylyje išryškėjo 160x40 cm dydžio kapo duobė. Joje 40 cm gylyje rasti sunykę žmogaus griaučiai. Mirusysis palaidotas aukštielninkas, ištiestoje padėtyje, galva 220° (14 pav.). Rankos sulenktos per alkūnes ir padėtos ant pilvo. Griaučių ilgis 100 cm. Kape palaidotas 5,5-6 metų vaikas.

Įkapės. Kairiojo blauzdikaulio išorinėje pusėje rasta silpnai žiesto molinio puodo šoninė šukė (12 pav.). Jos išorė tamsiai pilka, masė pilka su negausia iki 2 mm dydžio akmenukų priemaiša. Šukės storis virš 6 mm.

Kapas Nr. 35

Vyras, "guli aukštielninkas, rankas kryžium sudėjęs. Ant krūtinės jam kirvis padėtas, prie kojų - kardas. Jis žiūri į P". Griaučiai dideli.

Kapas Nr. 36

Nenustatytos lyties mirusysis "guli ant šono ir žiūri į R". Duomenų apie įkapes nėra.

ILIUSTRACIJOS

1 pav. Senkapio situacijos planas: 1 - senkapis, 2 - miškas.
2 pav. Senkapio vieta iš V pusės.
3 pav. Senkapio planas.
4 pav. Geležinis ietigalis.
5 pav. Titnaginiai dirbiniai: 1 - ietigalio ruošinys, 2-3 - nuoskalos.
6 pav. Radiniai iš Anykščių: 1 - ietigalis, 2 - verpstukas, 3 - antkaklės lankelis, 4 - žiedas, 5 - audinio fragmentas, 6-7 - karoliai.
7 pav. Geležiniai dirbiniai iš J.Basanavičiaus tyrinėjimų: 1-3 - karsto apkalai, 4-5 - grandelės fragmentai, 6-14 - peilių fragmentai, 15-16 karsto vinys.
8 pav. Geležiniai ir akmeniniai (17-19) dirbiniai iš J.Basanavičiaus tyrinėjimų: 17-19 - galąstuvai, 20 - peilis, 21-23 - diržo sagtys, 24 - grandinėlė, 25-27 - grandys.
9 pav. Žalvariniai papuošalai iš J.Basanavičiaus tyrinėjimų: 28 -grandis, 29 - odinės piniginės ir diržo, kaustytų žalvariu, liekanos, 30 - kabutis, 31 - antpirštis, 32-34 - rakto formos pakabučiai, 35-38 - žiedai, 39 - segė, 40 - auskaro grandelė, 41 - pinta juostelė, 42 - piniginės apkalas, 43- pakabutis, 44 -žirgelio formos pakabutis, 45 - apkalas, 46-47 - žvangučiai, 48 - karolių vėrinys, 49 - pakabutis, 50 - švininė kulka (?).
10 pav. Neinventorinti dirbiniai iš J.Basanavičiaus tyrinėjimų: 51-57 - karsto vinių fragmentai, 58-61 - peilių fragmentai, 62-63 - karsto apkalų (?) fragmentai, 64 - piniginės apkalas, 65-66 - apkalas, 67 - auskaro grandelė, 68 - grandelė, 69-70 -audinio fragmentai, 71 - dirželio fragmentas. 51-63 - geležis, 64-68 - žalvaris, 69-70 - tekstilė, 71 - oda.
11 pav. Kapų Nr. 27-29 planas.
12 pav. Radiniai iš 1990 m. tyrinėtų kapų.
13 pav. Kapų Nr. 30-31 planas.
14 pav. Kapų Nr. 32-34 planas.

LENTELĖS

1. Šeimyniškėlių senkapio radinių suvestinė lentelė. Vertikaliai: 1-36 - kapų numeriai, pabaigoje - atsitiktiniai radiniai bei bendras radinių skaičius. Horizontaliai: 1 - lytis, 2 - orientacija laipsniais, 3 - karstas, 4 - karsto vinis, 5 - karsto apkalas, 6 - degėsiai, 7 - kalavijas, 8 - ietigalis, 9 - kirvis, 10 - peilis, 11 - galąstuvas, 12 - titnagas, 13 - antpirštis, 14 - šukos, 15 - puodo šukė, 16 - auskaras, 17 - karoliai, 18 - segė, 19 - kabutis, 20 - juostelė, 21 - žiedas, 22 - diržas, 23 - diržo sagtis, 24 - diržo grandis, 25 -dirželis, 26 - grandinėlė, 27 - piniginė, 28 - piniginės apkalai, 29 - moneta, 30 - audinys, 31 - neaiškus dirbinys, 32 -kulka, 33 - dirbinių skaičiai kape (viso).

2. Kompiuteriu sutvarkyta Šeimyniškėlių senkapio radinių suvestinė lentelė. Vertikaliai: kapų numeriai. Horizontaliai: 1-9 orientacija laipsniais (1 - 0°, 2 - 135°, 3 - 180°, 4 -210°, 5 - 220° - 229°, 6 - 230°, 8 - 250°, 9 - 270°), 10 -karstas, 11-12 - karsto vinys (11 - 1, 12 - 2-3), 13 - 2 karsto apkalai, 14 - degėsiai, 15 - kirvis, 16 - peilis, 17 - galąstuvas, 18 - kalavijas, 19 - titnagas, 20 - šukos, 21 -puodo šukė, 22 - 2 kabučiai, 23-24 - žiedai (23 - 1, 24 - 4), 25 - diržas, 26 - diržo sagtis, 27 - diržo grandis, 28 - grandelė, 29-31 monetos (29 - 1, 30 - 2-3, 31 - daugiau 3).

ŠEIMYNIŠKĖLIŲ SENKAPIS. RADINIŲ SUVESTINĖ LENTELĖ 1 lentelė

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
1	225	+																														
2m	225	+											1																			1
3v	225																															
4v	225																					1										1
5m	270																	2	4											2		8
6v	270								1																							1
7v	225	+		2																												2
8v	225				+																	1										1
9v	225																											1				1
10v	135								1	1													1		1					1		5
11m	225								1										1													2
12v	225																			1	1							1				3
13v	180				+																											
14v	180																															
15v	180																					1										1
16m	135																		1										4			5
17v	180					+																1										1
18vk	0																															
19v	180																															
20v	180																															
21v	180								1																			2				3
22v	180								1																							1
23v	180																															
24v	225	+																														
25v	225	+																														2
26										1																				1		2
27vk	250																															

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
28	v	210	+		1																									1		4
29	v	240	+		3																												
30	m	230																															1
31	v	220	+		1																												1
32	v	220	+													1																	1
33		230																															
34	vk	220														1																	1
35	v	0					1		1																								2
36		270																															
ats.			9		5			1		14	3	1	1			2	1	1	9	1	4	1	3	4		1	1	2		2	4	1	72
Iš viso		9	14		5	4	1	1	11	14	3	1	1	1	2	2	1	1	9	1	6	1	5	4		1	1	21	10	2	5	1	97

ŠEIMYNIŠKĖLIŲ SENKAPIO KAPŲ IR RADINIŲ KOMPIUTERINĖ SUTVARKYTA SUVESTINĖ

2 lentelė

	0°	kirvis	kalavijas	135°	galąstuvas	diržo grandis	grandinėlė	peilis	žiedas	daugiau 3 monetų	180°	degėsiai	250°	210°	karsto vinis	karstas	220-229°	puodo šukė	230°	240°	2-3 karsto vinys	270°	kabučiai	žiedai	karsto apkalai	titnagas	šukos	diržas	1 moneta	diržo sagtis	2-3 monetos
	1	15	18	2	17	27	28	16	23	31	3	14	8	4	11	10	5	21	6	7	12	9	22	24	13	19	20	25	29	26	30
1																1	1														
24																1	1														
2																1	1										1				
25																1	1														1
32																1	1	1													
34																	1	1													
3																	1														
4																	1													1	
8								1									1													1	
17							1	1																						1	
13							1	1																							
14							1																								
19							1																								
20							1																								
23							1																								
15							1																							1	
22				1			1																								
21				1			1																								1
6				1																			1								
36																							1								
5																							1	1	1						
7																	1								1						
9																	1												1		
12																	1											1	1	1	
31																1	1														
11									1	1							1														
16										1	1																				
10						1	1	1	1	1																					
18	1																														
35	1		1	1																											
26																										1					
27												1	1																		
28														1	1	1															
29																1				1	1										
30																			1												
33																			1												

THE ŠEIMYNIŠKĖLIAI BURIAL-GROUND

GINTAUTAS ZABIELA

SUMMARY

The Šeimyniškėliai burial-ground is situated in the south-west direction of the Šeimyniškėliai mound and 170 m north-west from the highway Anykščiai-Rokiškis. It occupies a quadrangular lot of 80x60 m grown with forest in which wind has been blowing sand in the second half of the 19th-beginning of the 20th centuries. Due to soil erosion many graves of the 13th-18th centuries were destroyed, but several finds occured in the museums. In 1910 J.Basanavičius investigated 27 graves, in 1925 local school-children dug out 2 graves, in 1990 the author of this article investigated 8 more graves. In 1990 an area of 136.1 square metres was investigated, the place and the size of the cemetery was determined. There was a settlement in the Early Bronze age and as a proof of this were several flint artifacts and traces of 4 hearths. At the beginning of the 20th century a collection of archaeological finds by V.Zahorski from Anykščiai occured in the museum. These finds (spear-head, spindle, necklace bow, ring, cloth fragment and 2 beads) might be originated from the Šeimyniškėliai burial-ground.

The data about 36 investigated graves and 72 artifacts are given in the article. The inhumation graves are mostly of men (61 %). The dead are buried lying on their backs in a stretched position (except grave 36) with their hands folded, heads orientated to the south-west direction (53 % of graves). Traces of coffins are fixed in part of the graves, remnants of boards, iron nails and metal trimming. Of armament a sword was found in the burial-ground and a socketed spear-head with triangular feather. Of work tools there were 14 knives, an axe, 3 sharpeners, a thimble, a wooden comb as a houshold artifact (not survived). Adornment: 2 earings, a string of beads, a brooch , 9 pendants of 5 types, a plaited band of bronze wire, 4 rings. Remnants of a costume: a belt, remains of a purse, belt buckles, chains, fragments of cloth. All archeological material is dated by 15th-17-th centuries, but there are earlier burials (13th c.) and the later ones (18th c.).

LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Burial-ground scheme: 1 - cemetery, 2 - forest.

Fig. 2. Burial-ground from the west direction.

Fig. 3. Burial-ground scheme.

Fig. 4. Iron spear-head.

Fig. 5. Flint artifacts: 1 - spear-head semi-product, 2-3 split-offs.

Fig. 6. Finds from Anykščiai: 1 - spear-head, 2 - spindle, 3 - necklace bow, 4 - ring, 5 - cloth fragment, 6-7 - beads.

Fig. 7. Iron artifacts from J.Basanavičius' investigations: 1-3 - coffin trim, 4-5 - fragments of chain, 6-14 - fragments of knives, 15-16 - coffin nails.

Fig. 8. Iron and stone (17-19) artifacts from J.Basanavičius' investigations: 17-19 - sharpeners, 20 - knife, 21-23 - belt buckles, 24 - chain, 25-27 - chain links.

Fig. 9. Bronze adornments from J.Basanavičius' investigations: 28 -link, 29 - remnants of purse and belt with bronze trimming , 30 - pendant, 31 - thimble, 32-34 - key pendants, 35-38 - rings, 39 - brooch, 40- earring link, 41 - plaited band, 42 - purse trim, 43 - pendant, 44 - horse-type pendant, 45 - trim, 46-47 - jingles, 48 - string of beads, 49 - pendant, 50 - leaden bullet (?).

Fig. 10. Non-inventory artifacts of J.Basanavičius' investigations: 51-57 - fragments of coffin nails, 58-61 - fragments of knives, 62-63 - fragments of coffin trim (?), 64 - purse trim, 65-66 - trims, 67 - earring link, 68 - link, 69-70 - cloth fragments, 71 - belt fragment;51-63 - iron, 64-68 - bronze, 69-70 - textile, 71 - leather.

Fig. 11. Scheme of graves 27-29.

Fig. 12. Finds from graves investigated in 1990.

Fig. 13. Scheme of graves 30-31.

Fig. 14. Scheme of graves 32-34.

LIST OF TABLES

Table 1. Summary table of finds from the Šeimyniškėliai burial-ground. Vertically: 1-36 - numbers of graves, at the end- accidental finds and total amount of finds. Horizontally: 1 - sex, 2 -orientation degrees, 3 - coffin, 4 - coffin nail, 5 - coffin trim, 6 - char, 7 - sword, 8 - spear-head, 9 - axe, 10 - knife, 11 - sharpener, 12 - flint, 13 - thimble, 14 - comb, 15 - ceramics, 16 - earring, 17 - string of beads, 18 - brooch, 19 - pendant, 20 - band, 21 - ring, 22 - belt, 23 - belt buckle, 24 -belt link, 25 - belt, 26 - chain, 27 - purse, 28 - purse trim, 29 - coin, 30 - cloth, 31 - unkown artifact, 32 - bullet, 33 - artifact quantity in grave.

Table 2. Computerized table of the finds in the Šeimyniškėliai burial-ground. Vertically: grave numbers. Horizontally: 1-9 -orientation degrees (1 - 0°, 2 - 135°, 3 - 180°, 4 - 210°, 5 - 220° - 229°, 6 - 230°, 7 - 240°, 8 - 250°, 9 - 270°), 10 - coffin, 11-12 - coffin nails (11 - 1, 12 - 2-3), 13 - 2 coffin trim, 14 - char, 15 - axe, 16 - knife, 17 - sharpener, 18 -sword, 19 - flint, 20 - comb, 21 - ceramics piece, 22 - 2 pendants, 23-24 - rings (23 - 1, 24 - 4), 25 - belt, 26 - belt buckle, 27 - belt link, 28 - chain link, 29-31 - coins (29 - 1, 30 - 2-3, 31 - more than 3).

МОГИЛЬНИК ШЯЙМИНИШКЕЛЯЙ

ГИНТАУТАС ЗАБЕЛА

РЕЗЮМЕ

Могильник Шяйминишкеляй находится в 400 м к юго-западу от городища Шяйминишкеляй и 170 м к северо-западу от шоссе Аникщяй-Рокишкис. Он занимает прямоугольную площадь леса размером 80х60 м, в которой в конце XIX века и в начале XX века ветер разносил песок. Эррозия уничтожила много погребений XIII-XVIII веков, отдельные находки из которых попали в музеи. В 1910 году Й.Басанавичюс исследовал 26 погребений в могильнике, в 1925 году местные ученики раскопали 2 могилы, в 1990 году автор этой статьи обнаружил еще 8 захоронений. Всего в 1990 году была исследована площадь в 136,1 м², определено местоположение и занимаемая площадь могильника. В раннем бронзовом веке на территории могильника существовало поселение, от которого остались пара

кремневых изделий и следы 4 очагов. В начале XX века в музей от В.Загорского попала археологическая коллекция из Аникщяй, состоящая из 7 предметов. Эти вещи (наконечник копья, пряслица, фрагмент шейной гривны, кольцо, остатки ткани и 2 бусины) скорее всего были найдены в могильнике Шяйминишкеляй.

В статье приводятся данные о 36 исследованных захоронениях и 72 разных изделиях из могильника. Умерших хоронили по обряду трупоположения. Большинство могил (61 %) принадлежат мужчинам. Костяки вытянуты на спине (кроме погребения Но. 36), со сложенными в области живота руками, головами в юго-западном направлении (53 % погребений). В части погребений зафиксированы остатки гробов, от которых сохранились части досок, железные гвозди и оковы. Из оружия в могильнике найден меч (не сохранился) и втулчатый наконечник копья с треугольным пером. К орудиям труда относятся 14 ножей, топор (не сохранился), 3 точильных бруска, наперсток. В быту использовались деревянные гребни (не сохранились). Из украшений, найденных в могильнике, найдены 2 серьги, ожерелье, фибула, 9 подвесок, представляющих 5 разных типов этих украшений, маленький пояс, плетеный из бронзовой проволоки, 4 кольца. К принадлежностям костюма относятся ремень, остатки кошелька, поясные пряжки, кольца и цепочки, фрагменты тканей. Весь археологический материал датируется XV-XVII в.в., хотя в могильнике хоронили и в более раннее (XIII в.), и более позднее (XVIII в.) время.

СПИСОК ИЛЛЮСТРАЦИЙ

Рис.1. Ситуационный план могильника Шяйминишкеляй: 1 - могильник, 2 - лес.

Рис.2. Вид на могильник с западной стороны.

Рис.3. План могильника.

Рис.4. Железный наконечник копья.

Рис.5. Кремневые изделия: 1 - заготовка наконечника копья, 2-3 -отщепы.

Рис.6. Находки из Аникщяй: 1 - наконечник копья, 2 - пряслица, 3 - фрагмент шейной гривны, 4 - кольцо, 5 - остатки ткани, 6-7 - бусины.

Рис.7. Железные находки из раскопок Й.Басанавичюса: 1-3 - оковы от гробов, 4-5 - фрагменты цепочки, 6-14 - фрагменты ножей, 15-16 - гвозди от гробов.

Рис.8. Железные и каменные (17-19) изделия из раскопок Й.Басанавичюса: 17-19 - точильные бруски, 20 - нож, 21-23 - поясные пряжки, 24 - цепочка, 25-27 - кольца.

Рис.9. Бронзовые украшения из раскопок Й.Басанавичюса: 28 - кольцо, 29 - остатки кожаного кошелька и ремня, окованных бронзой, 30 - подвеска, 31 - наперсток, 32-34 - подвески в виде ключа, 35-38 -кольца, 39 - фибула, 40 - колечко от серьги, 41 - плетеный пояс, 42 - оковок котелка, 43 - подвеска, 44 - подвеска в виде коня, 45 - оковка, 46-47 - бубенчики, 48 - ожерелье, 49 - подвеска, 50 - свинцовая пуля (?).

Рис.10. Неинвентаризированные изделия из раскопок Й.Басанавичюса: 51-57 - фрагменты гвоздей, 58-61 - фрагменты ножей, 62-63 - остатки оковок гробов (?), 64 - оковок кошелька, 65-66 - оковки, 67 - колечко от серьги, 68 - колечко, 69-70 - фрагменты тканей, 71 - остатки подвязки; 51-63 - железо, 64-58 - бронза, 69-70 -текстиль, 71 - кожа.

Рис.11. План погребений Но.27-29.

Рис.12. Находки из погребений, исследованных в 1990 году.

Рис.13. План погребений Но. 30-31.

Рис.14. План погребений Но. 32-34.

СПИСОК ТАБЛИЦ

Таблица 1. Сводная таблица находок могильника Шяйминишкеляй. Вертикально: 1-36 - номера погребений, в конце - случайные находки и общее число находок. Горизонтально: 1 - пол, 2 -ориентация в градусах, 3 - гроб, 4 - гвоздь от гроба, 5 - оковок от гроба, 6 - угольки, 7 - меч, 8 - наконечник копья, 9 - топор, 10 - нож, 11 - точильный брусок, 12 - кремень, 13 - наперсток, 14 - гребень, 15 - глиняный черепок, 16 - серьга, 17 - ожерелье, 18 - фибула, 19 - подвеска, 20 - пояс, 21 - кольцо, 22 - ремень, 23 - поясная пряжка, 24 - поясное кольцо, 25 - подвязка, 26 - цепочка, 27 - кошелек, 28 - оковки кошелька, 29 - монета, 30 - ткань, 31 - неопределенное изделие, 32 - пуля, 33 - число находок в погребении.

Таблица 2. Упорядоченная с помощью компьютера сводная таблица находок могильника Шяйминишкеляй. Вертикально: номера погребений. Горизонтально: 1-9 - ориентация в градусах (1 - 0°, 2 - 135°, 3 - 180°, 4 - 210°, 5 - 220° - 229°, 6 - 230°, 7 - 240°, 8 - 250°, 9 - 270°), 10 - гроб, 11-12 - гвозди от гробов (11 -1, 12 - 2-3), 13 - 2 оковки от гроба, 14 - угольки, 15 - топор, 16 - нож, 17 - точильный брусок, 18 - меч, 19 - кремень, 20 -гребень, 21 - глиняный черепок, 22 - 2 подвески, 23-24 - кольца (23 - 1, 24 - 4), 25 - ремень, 26 - поясная пряжка, 27 - поясное кольцо, 28 - цепочка, 29-31 - монеты (29 - 1, 30 - 2-3, 31 -более 3).